

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2016

Johanna Nikander ja Anna-Leena Nummela

VARHAISKASVATUS SIJOITETUN LAPSEN TUKENA

– opas Salon kaupungin varhaiskasvatuksen
ammattilaisille

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomi | Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

Kevät 2016 | 65 + 29

Terttu Parkkinen

Johanna Nikander ja Anna-Leena Nummela

VARHAISKASVATUS SIOJITETUN LAPSEN TUKENA

Kehittämishankkeemme toimeksiantajana on Salon kaupungin lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimi. Kehittämistehtävän tavoitteena oli kehittää varhaiskasvatuksen ammattilaisten ammattitaitoa ja lisätä tietoa sijoitetusta lapsesta. Kehittämistyötä tehtiin kehittämispalavereiden, dialogisten keskustelujen ja teemahaastattelujen avulla Salon kaupungin lastensuojelun ja kahden varhaiskasvatusyksikön työntekijöiden kanssa. Yhteistyön ja kehittämisprosessin aikana saatiin selville, mitä tietoja varhaiskasvatus tarvitsee työskennellessään sijoitetun lapsen kanssa.

Sijoitetulla lapsella on takanaan vähintään yksi kiintymyssuhteen katkos sekä usein turvaton varhaislapsuus ja traumaattisia kokemuksia. Tieto varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä sekä erilaisista kiintymyssuhteista ja niiden luonteesta on tärkeää kaikille, jotka työskentelevät sijoitettujen lasten parissa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen tulee tietää, miten lasta voidaan auttaa ja tukea hänen yksilöllisessä tilanteessaan. Tieto auttaa kasvattajia ymmärtämään lapsen käytöstä ja vastaamaan siihen lapsen kehitystä tukevalla tavalla. Kasvatushenkilöstön tehtävänä on tukea sijoitettua lasta tarjoamalla korjaavia ja korvaavia vuorovaikutuskokemuksia.

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi opas varhaiskasvatuksen henkilöstölle sijoitetusta lapsesta. Tuotos koostuu 24-sivuisesta työelämälähtöisestä ja informatiivisesta tietopaketesta kiintymyssuhteista, -häiriöistä ja niiden korjaamisesta. Oppaassa on lisäksi tietoa lastensuojelun käytännöistä, moniammatillisesta yhteistyöstä ja kirjallisuutta aiheesta kiinnostuneille. Opas jaettiin Salon kaupungin kunnallisiin päiväkoteihin ja toimeksiantajallemme Salon kaupungin lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimille.

ASIASANAT:

Kehittämishanke, lastensuojelun sijaishuolto, sijoitettu lapsi, varhaiskasvatus, kiintymyssuhde

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of social services | Child- youth- and family work

Spring 2016 | 65 + 29

Terttu Parkkinen

Johanna Nikander and Anna-Leena Nummela

THE ROLE OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION IN SUPPORTING A CHILD IN FOSTER CARE

Our development project was commissioned by the foster- and aftercare team of the City of Salo child protection unit. The aim of the task was to improve the skills of early education professionals and to increase understanding regarding children in foster care. The work was carried out via improvement seminars, dialogical conversations and themed interviews between the City of Salo child protection unit and the employees of two early childhood education units. During the co-operation and development process the information that is required by early childhood education professionals when it comes to working with a child in foster care was discovered.

A child placed in foster care has had a disruption in at least one attachment relationship and often an insecure early childhood with traumatic experiences. Knowledge on the importance of early interaction, as well as on different attachment relationships and their nature, is important to anyone working with children in foster care. It is necessary for early education professionals to know how to help and support a child in his or her personal circumstances. The knowledge helps educators understand a child's behaviour and to respond to it in a manner that supports the child's development. The educational staff are responsible for supporting a child placed in foster care by offering remedial and compensatory interaction experiences.

As a result of the development project a guide was put together for early childhood education personnel regarding children in foster care. The guide consists of a 24-page working life based and informative information package about attachment relationships, disruptions in them and repairing them. The guide also contains information on child protection procedures, multi-professional co-operation and literature for those interested in the subject. The guide was distributed to City of Salo municipal day-care centers and to our client City of Salo child protection foster and aftercare team.

KEYWORDS:

Development project, child protection's foster care, child placed in foster care, early childhood education, attachment

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	8
2.1 Tausta ja tarve	8
2.2 Kehittämistehtävä ja tavoitteet	11
2.3 Toimintaympäristö ja toimijat	12
3 LAPSI LASTENSUOJELUN ASIAKKAANA	15
3.1 Lapsilähtöisyys lastensuojelun sijaishuollossa	15
3.2 Lastensuojeluilmoitus	16
3.3 Lastensuojeluprosessi	18
4 SIJOITETUN LAPSEN TUNNE-ELÄMÄ JA VUOROVAIKUTUS	25
4.1 Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhdeteoria	25
4.2 Kiintymyssuhdehäiriöt	28
4.3 Kiintymyssuhdevaurioiden korjaaminen	31
5 SIJOITETTU LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA	36
5.1 Varhaiskasvatuksen merkitys sijoitetulle lapselle	36
5.2 Kasvatuskumppanuus	40
5.3 Moniammatillinen yhteistyö	43
6 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	45
6.1 Kehittämisprosessi	45
6.2 Kehittämismenetelmät	49
6.3 Kehittämistyön tulokset	51
7 KEHITTÄMISTYÖN YHTEENVETO	56
7.1 Kehittämistyön arviointi	56
7.2 Oppaan arviointi	58
7.3 Kehittämisehdotukset	60
LÄHTEET	61

LIITTEET

- Liite 1. Kehittämispalaveri 1
- Liite 2. Haastattelujen lupa-anomus
- Liite 3. Teemahaastattelun runko
- Liite 4. Teemahaastattelu
- Liite 5. Kehittämispalaveri 2
- Liite 6. Varhaiskasvatus sijoitetun lapsen tukena -opas

KUVIOT

- Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1999–2013 (THL 2015a). 10
- Kuvio 2. Lastensuojeluprosessi (mukaillen Rätty 2015, 253–257). 19
- Kuvio 3. Prosessikaavio kehittämistoiminnasta (mukaillen Salonen 2013, 16–20). 48

TAULUKOT

- Taulukko 1. Trauman ja stressin yhteys kiintymyssuhdemalliin (mukaillen Punamäki 2005, 186). 30

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksessa työskentelevällä ammattilaisella on oltava valmius kohdata lapsia, jotka ovat erilaisissa ja välillä hyvinkin haastavissa elämäntilanteissa. Kehittämistyömme tarkoituksena oli selvittää, minkälainen tieto palvelee parhaiten varhaiskasvatushenkilöstöä sijoitetun lapsen tukemisessa. Kehittämistehtävän tavoitteena oli kehittää varhaiskasvatuksen ammattilaisten ammattitaitoa ja lisätä tietoa sijoitetusta lapsesta, sillä kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat lisääntyneet lastensuojelussa vuosien varrella (THL 2015a).

Kehittämishankkeen toimeksiantajana oli Salon kaupungin lastensuojelu, tarkemmin sijais- ja jälkihuollon tiimi, jolta saimme idean kehittämistehtävään. Teimme yhteistyötä myös varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa. Aloituspäiväkokouksessa lastensuojelun kanssa sekä varhaiskasvatuksen haastatteluiden perusteella selvisi, että tarve kyseiselle oppaalle oli olemassa.

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi opas ”Varhaiskasvatus sijoitetun lapsen tukena”. Oppaan sisältö muokkautui toimeksiantajan ja varhaiskasvatuksen toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Kasvattajat saavat oppaasta tietoa lapsen tukemiseen ja toimintaohjeita mahdollisiin haastaviin tilanteisiin. Tavoitteenamme oli, että varhaiskasvatus voi hyödyntää opasta arjessa ja se hyödyttäisi moniammatillisen yhteistyön toteutumisessa. Välivaaran mukaan arjen haasteissa tulisikin muistaa, miten suuri merkitys pienillä teoilla saattaa olla lapsen hyvinvoinnin tukemiseksi. Lapsen elämässä tärkeässä asemassa ovat lasta hoitavat henkilöt, ja lasta tuetaan parhaiten, kun koko moniammatillinen tiimi toimii yhteistyössä. (Välivaara 2004, 13.)

Kehittämishankeraporttimme rakenne koostuu tietoperustasta sekä kehittämissuunnitelman kuvauksesta. Tietoperusta on muodostunut vastaamaan työelämän tarpeisiin ja se koostuu lastensuojelun käytännöistä, sijoitetun lapsen tunne-elämästä ja varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä sekä varhaiskasvatuksen merkityksestä sijoitetulle lapselle. Teoriapohjan tarve on selvitetty yhteistyöpäiväkokouksissa.

den, haastattelujen sekä dialogien tulosten perusteella. Olemme pyrkineet koamaan lähdemateriaalin uusimmista julkaisusta ja teoksista ja tietoa olemme hakeneet monipuolisesti ja kriittisesti useista eri lähteistä. Kehittämisprosessissa kuvaamme lähtökohdat työllemme, kehittämistyön toteuttamisen ja lopuksi arvioimme koko prosessin onnistumista sekä refleктоimme omaa toimintaamme.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

2.1 Tausta ja tarve

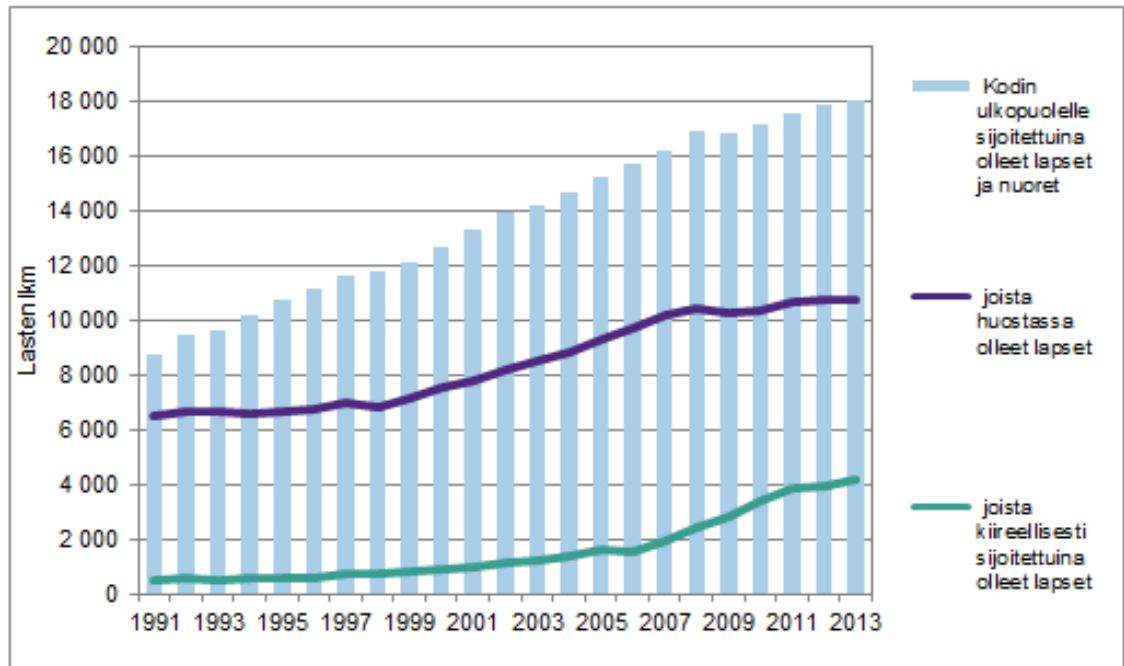
Saimme idean ”Varhaiskasvatus sijoitetun lapsen tukena” -oppaasta Salon lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimiltä. Selvitettyämme aihetta, huomasimme, että Pesäpuu on tehnyt vastaavan oppaan sijoitetusta lapsesta kouluille. Varhaiskasvatuksen ammattilaisille opasta ei kuitenkaan kukaan ole tehnyt, joten päätimme ottaa haasteen vastaan. Tarve oppaalle selvisi myös lastensuojelun aloituspalaverissa sekä varhaiskasvatuksen haastattelussa. Sijoitetuilla lapsilla on usein pulmia tunne-elämän alueilla ja kiintymyssuhteissa. Haluamme oppaan avulla tuoda tietoa kasvatushenkilöstölle sijoitetusta lapsesta ja hänen mahdollisista tarpeistaan sekä toimintaohjeita haastaviin tilanteisiin.

Omat kiinnostuksen kohteemme lastensuojelua ja varhaiskasvatusta kohtaan innostivat osaltaan tarttumaan tähän mahdollisuuteen. Oli hienoa saada yhdistettyä kehittämishankkeessa molempien kiinnostuksen kohteet. Tiesimme, että kehittämisprosessin aikana opituista tiedoista on hyötyä tulevaisuudessa myös itsellemme. Lastensuojelun yhteistyöpalavereiden ja varhaiskasvatuksen kahden yksikön työntekijöiden haastatteluiden perusteella selvitimme tarpeen oppaasta ja toiveet siitä, millaiselle oppaalle olisi varhaiskasvatuksessa tarvetta. Lastensuojelu ja varhaiskasvatus tekevät paljon yhteistyötä sijoitettujen lasten parhaaksi, joten koimme, että yhtenäinen opas sijoitetusta lapsesta lisäisi varhaiskasvatuksen henkilöstön tietotaitoa ja auttaisi toimimaan yhteistyössä lastensuojelun kanssa.

Sijoitettu lapsi on joutunut kokemaan vähintään yhden kiintymyssuhteen katkoksen. Jo yhdellä hoivasuhteen katkeamisella on haitallisia seurauksia, mutta sijoitetulla lapsella on takanaan usein myös turvaton varhaislapsuus. Nämä turvattomat kiintymyssuhdemallinsa lapsi tuo varhaiskasvatukseen, ja se asettaa haasteita kasvattajille, jotka tarjoavat korjaavia ja korvaavia vuorovaikutuskokemuksia. Tieto varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä sekä erilaisista kiintymyssuhteista ja niiden luonteesta on tärkeää kaikille, jotka työskentelevät sijoitettujen

lasten parissa. Tämä tieto auttaa kasvatushenkilöstöä ymmärtämään lapsen käytöstä ja vastaamaan siihen lapsen kehitystä tukevalla tavalla. (Sinkkonen 2015, 156.)

Kehittämishankkeemme aihe on työelämälähtöinen ja ajankohtainen, sillä kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat lisääntyneet lastensuojelussa vuosien varrella (Kuvio 1.). Sijoitetut lapset ovat altistuneet traumaattisille kokemuksille. Nämä traumaattiset kokemukset näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa, jolloin työntekijöillä tarvitsee olla tietoa siitä, miten varhaiskasvatus voi tukea sijoitettua lasta. Kestilän ym. (2012) tutkimuksen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset kohtaavat erityisiä haasteita elämässään ja heillä on muita erilaisia riskikäyttäytymisen muotoja, esimerkiksi väkivaltaa ja rikollisuutta (Kestilä ym. 2012, 599). Jos traumaattisia kokemuksia ei käsitellä yhdessä lapsen kanssa saattavat ne myöhemmin ilmetä myös epäsosiaalisuutena ja käyttäytymishäiriöinä. Kasvattajan tulee tietää kiintymyssuhteiden merkitys, kun hän työskentelee lapsen kanssa. (Punamäki 2005, 191.)

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1999–2013 (THL 2015a).

Uskomme, että oppaasta hyötyvät muutkin kuin varhaiskasvatuksen työntekijät. Tieto kiintymyssuhteesta ja sen häiriöistä sekä toimintaohjeista auttavat arjen haastavissa tilanteissa kaikkia lapsia. Perimmäisenä tarkoituksena kehittämishankkeessa on kuitenkin lasten etu ja hyvinvointi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisella tulee olla kyky tunnistaa kriisissä oleva lapsi sekä tuntee kriisin eri vaiheet ja niihin liittyvät ominaispiirteet. Ammattilaisen tulee myös tunnistaa ja sietää näitä tunteita ja lisäksi hänen pitää pystyä kohtaamaan ja käsittelemään lapsen tunteenpurkauksia, jotka johtuvat kriisistä, mitä lapsi käy läpi. Kasvatushenkilöstön on tärkeää tietää, miten lasta voidaan auttaa ja tukea hänen yksilöllisessä tilanteessaan.

2.2 Kehittämistehtävä ja tavoitteet

Kehittämistyön tarkoituksena oli selvittää ja miettiä yhdessä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen kanssa, minkälaista tietoa kasvatushenkilöstö tarvitsisi tukeakseen parhaiten sijoitettua lasta. Hankkeen tavoitteena oli kehittää työntekijöiden ammattitaitoa ja tuoda lisää tietoa sijoitetusta lapsesta. Tieto auttaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia tukemaan sijoitettua lasta huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet. Kehittämistehtävänä oli tuottaa laadukas, houkutteleva ja selkeä opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille sijoitetusta lapsesta. Tavoitteena oli myös oppaan hyödynnettävyys varhaiskasvatuksen arjessa sekä moniammatillisen yhteistyön tukeminen varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä. Kehittämistehtävään etsittiin vastauksia yhdessä Salon lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimin kanssa sekä haastattelemalla kahdessa varhaiskasvatusyksikössä työskenteleviä työntekijöitä. Kehittämistehtävä sekä tuotoksen sisältö selkiytyivät haastattelujen ja yhteistyön edetessä.

Kehittämistoiminnan tavoitteet toimivat organisoinnin lähtökohtana. Organisoinnissa asetetut tavoitteet käsitellään, hyväksytään ja virallistetaan. Organisointi on käytännön toteutuksen suunnittelua ja valmistelua, johon kuuluu tärkeänä osana toimijoiden ja resurssien määrittely. Kaikkien, joita kehittäminen jollakin tavalla koskettaa, tulisi olla mukana toiminnassa. (Toikko & Rantanen 2009, 58.)

Salosen (2013) mukaan toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön eroina ovat tuotosten muoto ja prosessi. Tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä syntyy uutta tietoa ja kehittämistoiminnasta konkreettinen tuotos, joka voi olla esimerkiksi palvelu, toimintamalli tai opas. Lisäksi kehittämistoiminta on sosiaalinen prosessi, kun taas tutkimustyössä keskeinen toimija on yksin tutkija itse. (Salonen 2013, 5–7.)

2.3 Toimintaympäristö ja toimijat

Osallistaminen ja osallistuminen kehittämistyössä ovat merkityksellisiä, sillä kehittämistoiminta on aina sosiaalinen prosessi. Toimijoiden mukanaolo mahdollistaa tarpeisiin vastaamisen ja heidän sitoutumisensa kehittämistyöhön. (Toikko & Rantanen 2009, 89–91.) Kehittämishankkeessa toimeksiantajana oli Salon kaupungin lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimi. Tiimiin kuuluu yksi johtava sosiaalityöntekijä, neljä sosiaalityöntekijää, kolme sosiaaliohjaajaa ja yksi perhetyöntekijä. Teimme yhteistyötä myös Salon kaupungin kahden varhaiskasvatusyksikön työntekijöiden kanssa. Varhaiskasvatuksen puolelta kehittämistyöhön osallistui kaksi lastentarhanopettajaa, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, kaksi päiväkodin johtajaa sekä kaksi lastenhoitajaa.

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö, jossa lapsi kehittyy tasapainoisesti ja monipuolisesti. Lapselle taataan myös erityinen suojelu ja huolenpito. Lapselle turvataan läheiset ihmissuhteet ja niiden myönteisyyttä tuetaan. (Salon kaupunki 2015a.) Työskentely on jakautunut Salon kaupungin lastensuojelussa eri asiakkuuden vaiheiden mukaan arviointitiimiin, avohuoltoon sekä sijais- ja jälkihuollon tiimiin.

Salon kaupungin lastensuojelun arviointitiimi

Arviointitiimi vastaanottaa ja käsittelee lastensuojeluilmoitukset. Sosiaalityöntekijä yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa arvioi tapauskohtaisesti lastensuojelutarpeen. Mikäli lastensuojeluilmoitus johtaa lastensuojeluasiakkuuteen aloitetaan selvitystyöskentely, jolloin tavataan lasta ja hänen vanhempiaan yhdessä ja erikseen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa (THL 2016c).

Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita. Siinä arvioidaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien kyvyt ja mahdollisuudet huolehtia lapsen perustarpeista, turvallisuudesta, hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta. Selvityksessä arvioidaan myös mahdollisten lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Tämän jälkeen asiakkuus alkaa tai sosiaalityöntekijä päättää,

ettei tarvetta lastensuojelun toimenpiteille ole tai perhe saa avun sosiaalihuoltolain avulla. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Rätty 2015, 254–256.)

Salon kaupungin lastensuojelun avohuolto

Avohuollon tukitoimien tulee vastata perheiden tarpeita ja turvata lapsen hyvinvointia. Sosiaalityöntekijä päättää arvioinnin perusteella perheelle sopivista avohuollon tukitoimista. Asiakassuunnitelmaan kirjataan tavoitteet ja päämäärät ja nämä on otettava huomioon päätettäessä avohuollon tukitoimista. Tukitoimia on monenlaisia ja niillä pystytään muun muassa tukemaan perhettä taloudellisesti sekä järjestämään lapselle päivähoitoa ja kuntoutumista tukevia hoito- ja terapia-palveluja. Perhettä voidaan auttaa myös perhetyön avulla, jonka tarkoituksena on löytää ja vahvistaa perheen voimavaroja sekä parantaa vuorovaikutusta. Perhetyö voi olla keskusteluapua tai opastusta ja tukea erilaisissa arjen tilanteissa. Perhetyön järjestämiseen liittyy myös lapsiperheiden kotipalvelu. Lapsi tai perhe voidaan myös sijoittaa avohuollon tukitoimena laitos- tai perhehoitoon. (Taskinen 2010, 70–73; Rätty 2015, 318–326.)

Salon kaupungin lastensuojelun sijais- ja jälkihuolto

Sijais- ja jälkihuollon työskentelyn pääpaino on sijoitettujen ja jälkihuollossa olevien lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä, sijaisvanhempien ja sijaishuoltopaikkojen työntekijöiden kanssa. Salon kaupungin hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattu kuusi tavoitetta sijaishuollossa. Ensimmäisenä tavoitteena on suunnitelmallinen työskentely sijoitetun lapsen kanssa. Toisena ja kolmantena tavoitteena on kriittinen tarkastelu sekä aktiivinen ja laadukas toiminta huostaanoton lopettamistyöskentelyyn. Neljäs ja viides tavoite koskevat työntekijöiden määrän lisäämistä. Kuudes tavoite velvoittaa jokaisen lapsen vanhemmalle asiakassuunnitelman laatimista vanhemmuuden tukemiseen, jollei tätä pidetä tarpeettomana. (Salon kaupunki 2012, 29.)

Salon kaupungin varhaiskasvatus

Salon kaupungin varhaiskasvatus tuottaa lasten päivähoitoa päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa sekä tarjoaa esiopetusta, varhaiserityiskasvatusta, sekä

varhaiskasvatuksen avointa toimintaa. Lähtökohtana toiminnalle on kasvatuskumppanuus, jolla luodaan pohja lapsen hyvään kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen kokonaisvaltaisesti. Salon kaupungilla on 40 eri päiväkotiyksikköä sekä yksi yksityistä päivähoitoa tarjoava Montessori-päiväkoti Aurinkoleijona. Elokuussa 2016 toimintansa aloittaa Touhulan liikuntapäiväkoti. Päivähoitoa tarjoavat myös kunnalliset ja yksityiset perhepäivähoitajat, sekä yksityinen ryhmäperhepäiväkoti Pöllölä. (Salon kaupunki 2015b.)

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jolla edistetään lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Tärkeimpänä tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, sillä kokonaisvaltaisesti hyvinvoivalla lapsella on parhaimmat edellytykset oppimiselle, kasvulle ja kehittymiselle. Perustan varhaiskasvatuksen toiminnalle muodostaa hyvä hoito. Silloin lapsi pystyy suuntaamaan mielenkiintonsa toisiin lapsiin, ympäristöön ja toimintaan. Kasvattajat huolehtivat hyvän hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta, jolla edistetään lapsen myönteistä minäkäsitystä, vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun kehittymistä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11, 15–16.) Varhaiskasvatusta säätelee varhaiskasvatuslaki sekä esiopetusta perusopetuslaki. Salon kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma (2011) pohjautuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2005). Salon kaupungilla on myös uudistettu versio esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (2014). (Salon kaupunki 2015b.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ollaan myös uudistamassa ja opetushallituksen on tarkoitus julkaista ne vuoden 2017 alussa (Opetushallitus 2016).

3 LAPSI LASTENSUOJELUN ASIAKKAANA

3.1 Lapsilähtöisyys lastensuojelun sijaishuollossa

Lain mukaan lapsi on alle 18-vuotias ja nuori 18–20-vuotias. Lastensuojelulain tavoitteina on turvata lapsen ja perheen oikeudet sekä taata lapselle hyvät kasvuolot. Vuoden 2007 lastensuojelulain mukaan tavoitteena on panostaa enemmän ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. (Taskinen 2010, 9–10). Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle tasapainoinen ja monipuolinen kehitys, turvallinen kasvuympäristö sekä erityinen suojelu (Räty 2015, 1).

Lapsen edun toteutuminen on lastensuojelun tärkein periaate. Lapsen etu otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Lastensuojelulaki takaa jokaiselle lapselle oikeuden monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaki korostaa lapsen oikeutta osallistua häntä koskeviin asioihin ja päätöksiin. (Räty 2015, 1.) Lastensuojelussa työskentelyn lähtökohtana on aina lapsilähtöisyys. Lasten kanssa tehtävän työn tulee olla suunnitelmallista ja joustavaa, ja lapselle annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi omana itsenään. Lapsi on työskentelyssä tasa-arvoinen toimija ja työskentelyn tarkoitus on auttaa lasta löytämään voimavaroja itsestään ja ympäriltään. Työntekijä tekee yhteistyötä lapsen ja hänen verkostonsa kanssa ja ongelmia ratkotaan yhdessä. (Välivaara 2008, 79–81.)

Lapsella on oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan kehitystasonsa mukaisesti. Hänellä on myös oikeus tavata sosiaalityöntekijäänsä kahden kesken. (THL 2016d.) Sosiaalityöntekijä vastaa monista lapsen asioista. Hänen velvollisuutenaan on valvoa, että lapsen etu toteutuu ja että lapsi saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Sosiaalityöntekijä avustaa lasta tarvittaessa myös puhevallan käytössä ja valvoo, että lapsen mielipiteet tulevat kuulluiksi. (Saastamoinen 2008, 73.)

Sijaishuollossa lapsilähtöisyys tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että lapsi kohdataan arvokkaasti ja häntä tuetaan arjen valinnoissa konkreettisesti. Työntekijä ymmärtää, että lapsi on ensisijaisesti kehittyvä lapsi ja hän tietää lapsen ydintarpeet, kehityksen vaiheet ja ikäkauden mukaiset keskeiset tarpeet. Toimiva vuorovaikutus ja tavallinen arki vaikuttavat korvaavasti lapsen kehitykseen. (Raision kaupunki 2016, 32.) Laadukas ja toimiva sijaishuolto edellyttää jatkuvaa arviointia. Lastensuojeluprosessin on oltava selkeä, sosiaalityöntekijän tulee huomioida siirtymäkohdat ja sijaishuoltopaikka tulee valita lapsen tarpeet huomioiden. Laadukas sijaishuolto edellyttää työntekijöiltä ymmärrystä lapsen tilanteesta, aikaa lapselle ja hänen yksilöllistä kohtaamistaan. (Hoikkala & Lavikainen 2015, 31–41.)

3.2 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, jos kasvattaja kokee, että lastensuojelun tarve on syytä selvittää. Syyt voivat liittyä lapsen omaan käyttäytymiseen, lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen tai kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin. (Taskinen 2010, 49.) Kasvattaja voi huomata, että lapsi näyttää huonosti hoidetulta, perheessä on päihde- tai mielenterveysongelmaa tai lapsi oireilee jatkuvasti ilman tiedossa olevaa syytä. Työntekijän on tulee kertoa huolesta perheelle ja siitä, että asiasta on tehty lastensuojeluilmoitus.

Lapsesta voidaan ennen lapsen syntymää tehdä ennakkollinen lastensuojeluilmoitus. Tämän ilmoituksen tarkoituksena on turvata ensisijaisesti odottavan äidin ja lapsen tulevan perheen tukitoimet. Ennakollisesta lastensuojeluilmoituksesta ei synny lastensuojelun asiakkuutta, vaan tilanteen mukaan odottava äiti voi saada apua sosiaalihuoltolain avulla. (Räty 2015, 249.)

Ilmoitusvelvolliset ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen, mikäli he ovat työssään saaneet tietää lapsesta, jonka lastensuojelun tarve tulisi selvittää. Lain mukaan salassapitovelvoitteet eivät estä ilmoituksen tekemistä. (Taskinen 2010, 51–52.)

”Ilmoitusvelvollisuus

- 1) Sosiaali- ja terveydenhuollon ja lasten päivähoidon;
- 2) opetustoimen;
- 3) nuorisotoimen;
- 4) poliisitoimen;
- 5) Rikosseuraamuslaitoksen;
- 6) palo- ja pelastustoimen;
- 7) sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan;
- 8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän;
- 9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan;
- 10) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitetun vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen;
- 11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön;
- 12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön;
- 13) Tullin;
- 14) rajavartiolaitoksen; taikka
- 15) ulosottoviranomaisen

palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammattiharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.” (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Kun kasvattaja huolestuu lapsesta, hänen tehtävään on havainnoida lapsen käyttäytymistä. Havainnoimalla kasvattaja saa arvokasta tietoa lapsesta ja syistä käyttäytymisen takana. Kasvattajan velvollisuutena on keskustella asiasta sijaisvanhempien tai sijaishuoltopaikan ohjaajien sekä moniammatillisen työryhmän kanssa ja tarvittaessa tehdä asiasta lastensuojeluilmoitus. (Huhtanen 2004, 70.) Ilmoitus on tehtävä, jos lapsen kasvatusta ja hoitoa vakavasti laiminlyödään, lapseen kohdistuu psyykkistä tai fyysistä väkivaltaa tai lapsi omalla käyttäytymisellään oireilee huomattavasti. (Mahkonen 2010, 177.) Työntekijän tulee muistaa, että kynnyks lastensuojeluilmoituksen tekoon tulee pitää matalana varsinkin, kun kyse on sijoitetuista lapsista. Mönkkönen (2007) toteaa, että työntekijän on turha murehtia, onko huoli riittävä tai, onko hän varmasti arvioinut tilanteen oikein. Aiheen ilmoitus ei tuota ongelmia vaan vastuu siirtyy sosiaalityöntekijälle, joka

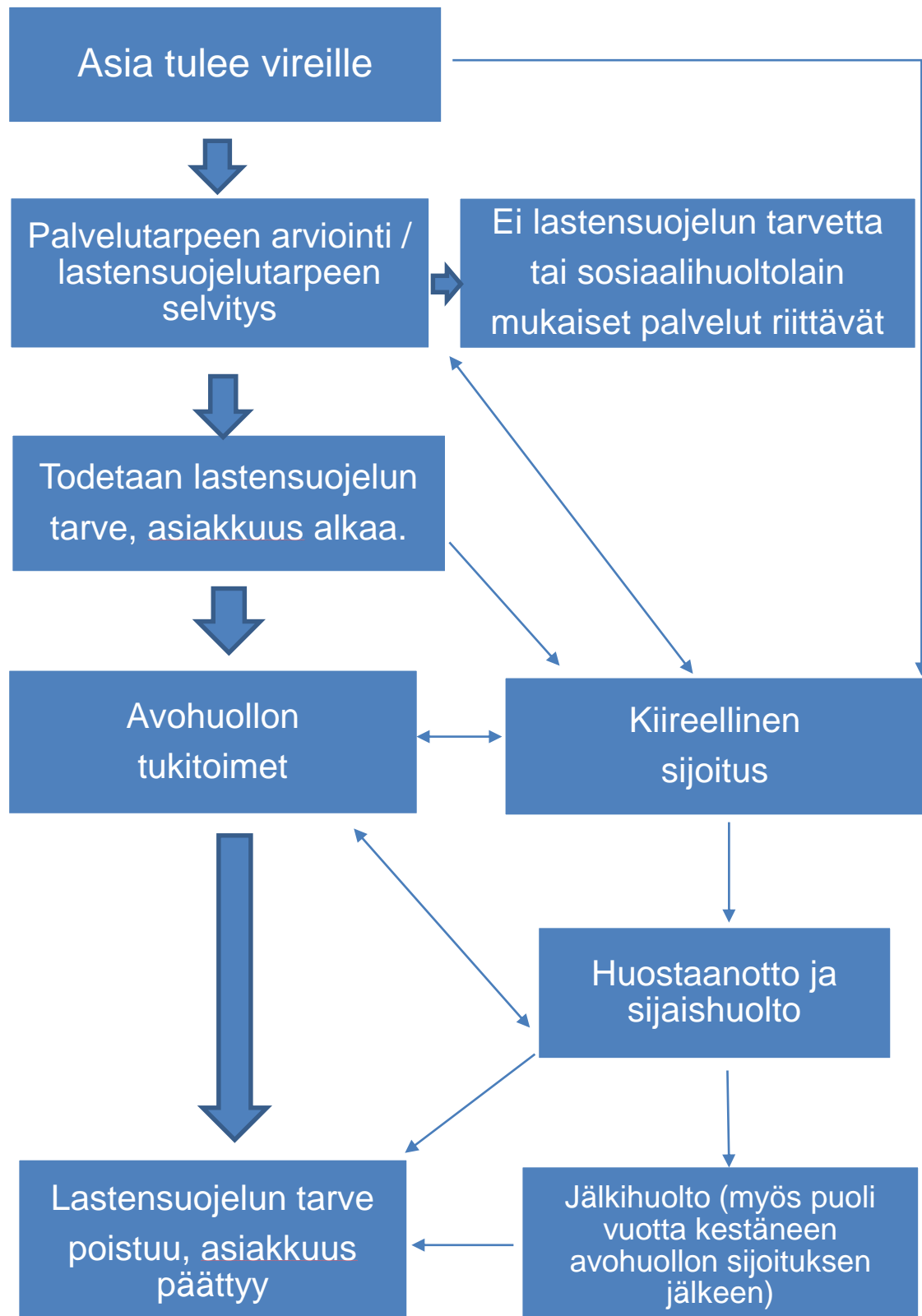
arvioi lastensuojelutoimien tarpeellisuuden. Vaikka ilmoitus ei johtaisikaan toimiin, ovat pienet vihjeet ja huolestumiset arvokasta tietoa ja auttavat kokonaistilanteen arvioinnissa myös tulevaisuutta ajatellen. (Mönkkönen 2007, 75–76.)

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, vaikka arvelisi jonkun toisen jo tehneen samasta asiasta ilmoituksen. Ilmoitus tulee aina tehdä, jotta tieto huolesta tavoittaa sosiaalityöntekijän. Sosiaalityöntekijän on helpompi muodostaa asiasta kokonaiskuva, kun lastensuojeluilmoitukset ovat tulleet usealta eri taholta. Ilmoitusvelvollisuutta ei poista se, että lapsi olisi jo lastensuojelunasiakas tai huostaan otettu, vaan aina huolen ilmentyessä tulee tehdä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelunasiakkaana tai sijoituksessa oleva lapsi ei käynnistä tällöin uutta lastensuojelutarpeen arviointia, vaan ilmoitus saattaa johtaa asiakkaan tilanteen uudelleen arviointiin tai mahdollisesti kiireellisesti toteutettaviin toimenpiteisiin. (THL 2016b.)

3.3 Lastensuojeluprosessi

Lastensuojeluprosessi lähtee käyntiin lastensuojeluilmoituksesta. Kuviossa 2 on kuvattuna lastensuojelun asiakasprosessi, joka etenee palvelutarpeen sekä lastensuojelutarpeen arvioinnista asiakkuuden päättymiseen. Kuvio 2 on koottu Rättyä 2015 mukailleen kirjasta Lastensuojelulaki käytäntö ja soveltaminen.

Saatuaan ilmoituksen sosiaalityöntekijä arvioi, onko kiireelliselle lastensuojelulle tarvetta eli tarvitseeko lapsi kiireellisen sijoituksen tai muun välittömän toimenpiteen tilanteen ratkaisemiseksi. Mikäli tilanne ei vaadi kiireellisiä toimia on sosiaalityöntekijän aloitettava viimeistään seitsemän päivän kuluessa sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi. Tämä arviointi tehdään jokaiselle, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Sosiaalihuoltolain palvelutarpeen yhteydessä sosiaalityöntekijä arvioi tarvitseeko lapsi tai perhe lastensuojelun palveluja. (Rätty 2015, 253–254.)

Kuvio 2. Lastensuojeluprosessi (mukaillen Rätty 2015, 253–257).

Mikäli tilanteessa aloitetaan lastensuojelun tarpeen selvitys, on sen valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa. Selvityksessä arvioidaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien kyvyt ja mahdollisuudet huolehtia lapsen perustarpeista, turvallisuudesta, hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta. Lastensuojelun työntekijöiden tulee tavata lasta ja perhettä henkilökohtaisesti selvityksen toteuttamiseksi. Työntekijä voi tavata lasta myös ilman vanhempien suostumusta. Lapsella on aina oikeus esittää mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. Lain mukaan 12-vuotias tai vanhempi saa käyttää puhevaltaa häntä koskevissa asioissa. Lastensuojelutarpeen selvittämiseksi pidetään yhdessä perheen kanssa neuvotteluja. Perheenjäseniä ja lasta tavataan myös erikseen. Sosiaalityöntekijä arvioi, ketkä lapsen läheisistä on hyvä kutsua asiakasneuvotteluun. Työntekijä voi olla asian selvittämiseksi yhteydessä myös eri asiantuntijoihin, yhteistyötahoihin ja lapsen läheisiin ihmisiin. Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, lapsen huoltajien mahdollisuutta huolehtia lapsesta ja heidän kasvatuskyykyään sekä huoltajien mahdollisuuksia ja kykyjä huolehtia lapsen turvallisuudesta, perustarpeista ja hoidosta ja huolenpidosta. Selvitystyön päätyttyä sosiaalityöntekijä päättää mahdollisesta asiakkuuden aloittamisesta ja jatkotoimenpiteistä tai arvioi, ettei perheellä ole tarvetta lastensuojelulle. Lastensuojelun asiakkuutta ei aloiteta, jos sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ja tuki ovat riittäviä ja ovat mahdollista järjestää. (Räty 2015, 253–257.)

Lastensuojeluasiakkuuden alkaessa lapselle tehdään asiakassuunnitelma. Se laaditaan yhdessä lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa yhteistyössä ja yhteisymmärryksessä. Asiakassuunnitelma tulee kuitenkin laatia, vaikka asianomaiset vastustaisivat sitä. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ylös ne olosuhteet, mistä asiakkuus on alkanut, tuen tarve ja tavoitteet sekä palvelut ja tukitoimet joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan. Suunnitelmaan kirjataan myös aika, jonka kuluessa tavoitteet tulisi saavuttaa ja uuden asiakassuunnitelman ajankohta. Asiakassuunnitelma tarkistetaan vuosittain tai tarpeen vaatiessa useammin. (Saastamoinen 2008, 78–81.)

Avohuollon tukitoimet vaihtelevat niin lapsen tarpeiden kuin kunnan resurssienkin mukaan. Tukitoimet kirjataan asiakassuunnitelmaan ja niiden antamisesta tehdään päätös. Tukitoimien tulee vastata perheiden tarpeita ja turvata lapsen hyvinvointia. Sosiaalityöntekijä päättää arvioinnin perusteella perheelle sopivista avohuollon tukitoimista. Asiakassuunnitelmaan kirjataan tavoitteet ja päämäärät ja nämä on otettava huomioon päätettäessä avohuollon tukitoimista. Lapsi tai perhe voidaan myös sijoittaa avohuollon tukitoimena laitos- tai perhehoitoon. Avohuollon sijoituksessa kaikki oikeudet säilyvät lapsen huoltajilla ja siihen tarvitaan lapsen ja huoltajien lupa. Avohuollon sijoitus voi olla tarpeen esimerkiksi arvioitaessa tuen tarvetta tai lyhytkestoisesti huoltajan sairauden vuoksi. Sijoitukselle määritellään tavoitteet ja sen kesto. Tilannetta arvioidaan uudelleen viimeistään kolmen kuukauden kuluttua. Avohuollon sijoituksen jälkeen lapsi palaa takaisin huoltajilleen, jollei sosiaalityöntekijä ole lähtenyt valmistelemaan huostaanottoa. (Taskinen 2010, 70–73; Rätty 2015, 318–326.)

”Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai*
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.*

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

- 1) 7 luvussa tarkoitetut toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja*
- 2) sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista.” (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)*

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisellä sijoituspäätöksellä, jos hän on välittömässä vaarassa. Kiireellisen sijoituksen jälkeen lapsen tilannetta ryhdytään selvittämään rauhassa. Kiireellinen sijoitus voi johtua lapsen kasvuolosuhteissa olevista ongelmista, hänen omasta käyttäytymisestään tai huoltajien kykenemättömyydestä hoitaa lasta. (Saastamoinen 2008, 45–46.) Kiireellinen sijoitus päättyy, jos

peruste kiireelliselle sijoitukselle lakkaa tai kiireellinen sijoitus on rauennut. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa enintään 30 päivällä, jos aiemmat 30 päivää eivät riitä huostaanoton tarpeen selvittämiseksi. (THL 2016a.)

Huostaanotto on aina viimeisin keino turvata lapsen tilanne. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ryhtyy huostaanoton valmisteluun. Huostaanotolle on oltava lain mukaiset edellytykset ja sosiaalityöntekijän on pystyttävä perustelemaan, miksi avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä, ja miksi sijaishuolto on lapsen edun mukaista. (THL 2015b.) Lapsen sijoituksen kustannuksista on vastuussa se kunta, jossa lapsen sijaishuollon tarve on alkanut. Kunta on velvollinen maksamaan kulut sijoituksen ja jälkihuollon ajalta. (THL 2015c.) Mikäli lapsi on sijoitettu toiseen kuntaan, lapsen asioista vastaa kotikunnan eli sijoittajakunnan sosiaalityöntekijä. Rädyn mukaan lapsi voidaan sijoittaa sijaisperheeseen, ammatilliseen perhekotiin tai lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulain mukaan lapsi sijoitetaan aina ensisijaisesti perhehoitoon. Laitoshoitoon päädytään, jos sijoitus perhehoitoon ei ole mahdollista tai lapsen sijaishuolto edellyttää erityisten rajoitustoimenpiteiden käyttöä. (Räty 2015, 474–476.)

Asianosainen voi hakea muutosta huostaanottopäätökseen. Muutosta haetaan joko hallinto-oikeudelta tai korkeimmalta hallinto-oikeudelta sen mukaan, onko päätöksen tehnyt sosiaalitoimi vai hallinto-oikeus. Päätöksestä voi hakea muutosta niin huostaanotosta kuin sijaishuollon muodosta ja se haetaan kirjallisesti 30 päivän sisällä tiedonannosta. Huostaanottopäätös on voimassa toistaiseksi ja se lakkaa viimeistään, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Huostassa pito on myös lopettava, kun perusteet siihen muuttuvat. (Taskinen 2010, 105–107.)

Biologisen vanhemman oikeudet

Biologiset vanhemmat menettävät toimivaltansa sosiaalilautakunnalle, kun lapsi otetaan huostaan. He eivät menetä huoltajuuttaan, eivätkä asemaansa lapsen edunvalvojana. Huostaanoton aikana heillä on oikeus päättää joistakin lapsen asioista. Näitä ovat esimerkiksi lapsen nimi, uskonto, lapsen koulun kielivalinnat sekä raha-asiat. (Kangas 2005, 115, 118.)

Lapsen huoltajat edustavat lasta myös huostaanoton jälkeen. Jos lapsen asioita käsitellään eri viranomaisissa esimerkiksi oikeuskysymyksissä, huoltajat ovat lapsen edustajina. Myös lapsen asioita hoitava sosiaalityöntekijä voi käyttää puhevaltaansa ja tulla kuulluksi. (Saastamoinen 2008, 139.) Huostaanoton aikana vanhemmalla ei ole enää oikeutta päättää lapsen kasvatuksesta, asuinpaikasta, hoidosta tai muista henkilökohtaisista asioista (Mahkonen 2010, 152). Näistä asioista vastaa sijaishuoltaja ja lapsen sosiaalityöntekijä (Räty 2015, 480).

Lastensuojelulaki velvoittaa sijaishuoltajia toimimaan yhteistyössä sijoitetun lapsen, biologisten vanhempien ja sosiaalityöntekijän kanssa. Sijoitetulla lapsella on sijaishuollon aikana oikeus pitää yhteyttä biologisiin vanhempiinsa ja biologisilla vanhemmilla on oikeus saada tietoja lapsesta, jollei tätä ole erikseen rajoitettu. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi rajoittaa sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa, mikäli tämä yhteydenpito vaarantaa lapsen tai sijaishuollon turvallisuutta. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös, jos se on lapsen hoidon tai kasvatuksen takia välttämätöntä tai vaarantaa sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen. Lapsen tahto voidaan ottaa huomioon, jos hän on täyttänyt 12 vuotta tai hänen kehityksensä on sen mukaista, että hänen tahtonsa voidaan ottaa huomioon. Tällöin hän voi halutessaan vastustaa yhteydenpitoa. Näiden edellytysten mukaisesti lapsen olinpaikka voidaan jättää kertomatta biologisille vanhemmille. Lähtökohtana kuitenkin on, että lapsen olinpaikka on biologisten vanhempien tiedossa. (Räty 2015, 531–533.)

Yhteydenpidon rajoittamisesta tehdään aina kirjallinen päätös. Päätöksessä mainitaan rajoituksen syyn lisäksi, ne henkilöt, joita rajoitus koskee, miten ja missä laajuudessa yhteydenpitoa rajoitetaan sekä päätöksen voimassaoloaika. Päätöksellä voidaan myös lukea lapsen viestit tai ottaa rajoituksen ajaksi sijaishuolto- paikan haltuun lapsen yhteydenpitovälineet tai rajoittaa niiden käyttöä. (Taskinen 2010, 161.)

Jälkihuoltoa järjestetään sijaishuollon päättymisen jälkeen. Sitä järjestetään myös avohuollon sijoituksen jälkeen, mikäli sijoitus on kestänyt yli puoli vuotta ja ainoastaan lapsi on ollut sijoitettuna. Jälkihuollossa palvelut järjestetään aina yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja suunnitelmallisesti yhteistyössä viranomaisten kanssa. (THL 2016f.)

Lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen kasvu ja kehitys sekä edistää lapsen hyvinvointia ja ehkäistä ongelmia. Lapsen arjen ympäristöllä on suuri vaikutus lapsen hyvinvointiin. Kaikilla lapsen parissa työskentelevillä on vastuu lapsen hyvinvoinnista ja huolen herätessä on otettava yhteyttä lastensuojeluun. Kynnys lastensuojeluilmoituksen tekoon tulee pitää matalana työskenneltäessä sijoitetun lapsen parissa. Kasvuolojen kehittämällä ja riskien vähentämällä sekä vanhemmuuden tukemisella ehkäistään ongelmia. Turvaton varhaislapsuus vaikuttaa muun muassa lapsen tunne-elämän ja tunnesäätelytaitojen kehittymiseen. Tieto varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä ja kiintymyssuhteista tukee kasvattajaa työskentelyssä sijoitetun lapsen kanssa. Tieto auttaa kasvatushenkilöstöä ymmärtämään lapsen käytöstä.

4 SIJOITETUN LAPSEN TUNNE-ELÄMÄ JA VUOROVAIKUTUS

4.1 Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhdeteoria

Sijoitettu lapsi on joutunut kokemaan vähintään yhden kiintymyssuhteen katkoksen. Jo yhdellä hoivasuhteen katkeamisella on haitallisia seurauksia, mutta sijoitetulla lapsella on takanaan usein myös turvaton varhaislapsuus. Nämä turvattomat kiintymyssuhdemallinsa lapsi tuo mukanaan varhaiskasvatukseen ja se asettaa haasteita aikuisille, jotka tarjoavat korjaavia ja korvaavia vuorovaikutuskokemuksia. Tieto varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä sekä erilaisista kiintymyssuhteista ja niiden luonteesta on tärkeää kaikille, jotka työskentelevät sijoitettujen lasten parissa. Tämä tieto auttaa aikuisia ymmärtämään lapsen käytöstä ja vastaamaan siihen lapsen kehitystä tukevalla tavalla. (Sinkkonen 2015, 156.)

Kiintymyssuhdeteorian on luonut Bowlby, joka rakensi teoriansa tutkimalla poikkeavissa olosuhteissa somaattisesti hoidettuja, mutta emotionaalisesti hylättyjä vauvoja. Hän huomasi, miten näissä olosuhteissa vauvat masentuivat tai saattoivat lakata jopa syömästä, kun niitä hoidettiin ilman ihmiskontakteja pelkästään rutiininomaisesti. Myöhemmin hänen teoriaansa on muokattu vastaamaan paremmin tavallisen lapsen ja vanhempien vuorovaikutussuhdetta, mutta Bowlbyn kiintymyssuhteen perusajatus ei ole kuitenkaan muuttunut. Pieni lapsi tarvitsee kiinteän yhteyden hänelle tärkeisiin ihmisiin kasvaakseen psyykkisesti tasapainoiseksi. (Keltikangas-Järvinen 2012, 28.) Toistuvat varhaiset vuorovaikutustilanteet muodostavat lapsen ja vanhemman välille tunnesiteen, eli kiintymyssuhteen. Vuorovaikutuskokemusten perusteella heille syntyy käsitys suhteesta toisiinsa ja siitä, miten tässä suhteessa tulee toimia. (Puura & Mäntymaa 2010, 25.)

Kiintymyssuhdeteoria auttaa kuvaamaan ja ymmärtämään varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta myöhempään kehitykseen. Sen avulla tiedetään, kuinka merki-

tyksellinen rooli varhaisilla kokemuksilla on lapsen selviytymisen kannalta myöhemmissä elämän vaiheissa ja kuinka paljon varhaiset kokemukset saattavat vaikuttaa mahdolliseen psyykeen järkkymiseen. (Sinkkonen & Kalland 2005, 7–8.)

Lapsi tarvitsee ennakoitavan ympäristön ja vähintään yhden, mutta mielellään useamman riittävän hyvän kiintymyssuhteen. Näiden vuorovaikutussuhteiden laatu ja jatkuvuus ovat perusedellytyksiä takaamaan lapsen hyvän kasvun ja kehityksen. Lapsi tarvitsee aikuisia, jotka sietävät kielteisiäkin tunteita eivätkä rangaikse niiden ilmaisemisesta. (Sinkkonen 2004, 1871.; Rusanen 2011, 195.) Varhainen vuorovaikutus on merkityksellistä stressin, tunne-elämän ja käyttäytymisen säätelykyvyn sekä sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehitykselle (Puura & Mäntymaa 2010, 25). Sensitiivinen kasvatustyyli ennaltaehkäisee lapsen negatiivisia tunteita ja masennusta ja vastaavasti lisää lapsen hyvän olon tunnetta. Turvallisuudentunne muodostuu, kun lapsi voi luottaa aikuiseen. (Rusanen 2011, 271.) Lapsen tunne-säätelyn kehitystä vaikeuttaa eniten poissaoleva, vihamielinen tai hylkivä emotionaalinen vuorovaikutus. Tällaista kohtelua kokeneet lapset eivät osaa usein erotella negatiivisia tunnetiloja ja ilmaisevat yleensä aggressiivisia tunteita enemmän kuin positiivisia tunteita. Lapsen kiukkuinen käytös saattaa lisätä kaltoinkohtelun riskiä ja johtaa kielteiseen kehään. (Mäkelä & Salo 2012, 263.)

Kiintymyssuhdemallit

Turvallinen eli luottavainen kiintymyssuhde syntyy, jos aikuinen osaa vastata lapsen aloitteisiin ja hätään johdonmukaisesti tilanteeseen sopivalla tavalla. Aikuisen tulee siis oppia tuntemaan lapsensa, jotta osaa vastata tämän aloitteisiin. (Rusanen 2011, 58.) Turvallisesti kiintyneellä lapsella on hyvä itseluottamus ja hän ajattelee tulevaisuudesta ja itsestään positiivisesti. Turvallinen kiintymyssuhde auttaa lasta säätelemään tunteita ja omaa käyttäytymistä sekä selviytymään vastoinkäymisistä. (Välivaara 2010, 3.) Turvallisesti kiintyneet lapset ovat empaattisia ja sosiaalisia, he osaavat käyttää järkeä ja tunnetta sosiaalisissa tilanteissa (Sinkkonen 2004, 1867). Heillä on monipuolisemmat taidot erilaisten konfliktitilanteiden ratkomiseen ja he ovat vähemmän aggressiivisia. Turvallisesti kiintyneet lapset näyttävät avoimemmin tunteitaan ja tunneskaala on laajempi ja

tunteet ovat tilanteeseen sopivaa. Aikuisen aidolla kiinnostuksella lapsen asioihin on suuri positiivinen ja energisoiva vaikutus. (Rusanen 2011, 63–65.)

Turvattomassa kiintymysmallissa kiintymysjärjestelmän toiminta on häiriintynyt. Turvaton kiintymys muodostuu niin, ettei vanhempi reagoi lapsen hätään tai reagointi on ollut epäjohdonmukaista. Näissä tilanteissa lapsi oppii jonkin uuden tavan, jolla saisi aikuisen hoivaamaan. Turvattoman kiintymyssuhteen eri muotoja ovat välttelevä, ristiriitainen ja jäsentymätön eli disorganisoitunut. (Rusanen 2011, 62–63, 65.)

Välttelevästi kiintynyt lapsi ei turvaudu vanhempiinsa, vaan suhde on etäinen. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus on vähäistä, eikä lapsi saa aloitteisiinsa ja avunpyyntöihinsä vanhemman apua. Nämä hylkäämisen kokemukset ohjaavat lasta selviytymään yksin. Lapsi oppii olemaan passiivinen ja syrjäänvetäytyvä ja hän kätkee surun ja vihan sisälleen. Tutkimuksissa on todettu lapsen kuitenkin reagoivan voimakkaammin fysiologisella tasolla, kuin turvallisesti kiintyneet lapset. (Rusanen 2011, 65–66.)

Ristiriitainen kiintymyssuhde kehittyy oloissa, joissa vanhempi käyttäytyy epäjohdonmukaisesti ja vuorovaikutus on ennakoimatonta. Lapsi ei tiedä, miten saisi vanhemman huomion, eikä opi säätelemään vuorovaikutusta. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutus tapahtuu lähinnä aikuisen ehdoilla. Lapsi ei saa luottamusta omiin kykyihinsä ja muuttuu passiiviseksi tai pyrkii saamaan vastausta vanhemmalta voimakkailla tunteenpurkauksilla. (Broberg ym. 2005, 131.)

Disorganisoituneesti eli jäsentymättömästi kiinnittynyt lapsi ei toimi minkään erityisen kiintymysstrategian mukaan. Jäsentymättömästi kiintyneen lapsen ja vanhemman vuorovaikutus perustuu pitkälti pelolle. Lapsen kiintymyksen kohteena oleva vanhempi voi olla sekä pelottava että turvallinen. Perheissä saattaa esiintyä fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa tai vakavia mielenterveys- tai päihdeongelmia. Vanhemmilla voi myös olla käsittelemättömiä traumoja, joiden johdosta tulkitsevat väärin lapsen itkun tai reagointi signaaleihin voi olla lapsesta pelottavaa. Lapsen itku voi nostaa pintaan aikuisen käsittelemättömiä traumoja, eikä vanhempi vastaa lapsen tarpeisiin. (Broberg ym. 2005, 131–133.) Joskus lapsen

käytös päällisin puolin saattaa näyttää tavalliselta, mutta varsinkin stressaavissa tilanteissa voi ilmetä kummallista käytöstä, kuten erikoisia ilmeitä. Mitä kaoottisemmassa ja epävakaaammassa ympäristössä lapsi elää, sitä poikkeavampia ovat hänen selviytymiskeinonsakin. Disorganisoiduneesti kiintyneillä lapsilla on riski sairastua myöhemmin psyykkisesti. (Sinkkonen 2004, 1867–1868.)

4.2 Kiintymyssuhdehäiriöt

Kasvatushenkilöstö kohtaa työssään entistä enemmän lapsia, joilla on kiintymyssuhteen pulmia ja haasteita kiintymyskäyttäytymisessä. Kiintymyssuhteen ongelmat voivat johtua monenlaisista vanhempien vaikeuksista, jotka heijastuvat lapsen elämään. Varsinkin lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla on takana traumaattisia kokemuksia. Yleisimpiä ovat vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat ja taloudelliset ongelmat. Kiintymyssuhteen pulmat ovat aiheutuneet vanhempien kyvyttömyydestä huolehtia lapsistaan tai lapset ovat joutuneet kärsimään suoranaista väkivaltaa. (Välivaara 2010, 2.) Ongelmat tunne-elämässä ja käyttäytymisen säätelmissä näyttäytyvät erityisesti ryhmätilanteissa. Ongelmia on myös kognitiivisessa kehityksessä, ajantajussa ja abstraktissa ajattelussa. Sijoitettujen lasten leikit sisältävät usein traumaattisia teemoja, kuten kuolemaa tai väkivaltaa. (Kalland 2011, 211.)

Kiintymyssuhdehäiriössä varhainen kiintymyssuhde on vaurioitunut lapsen läheisen kiintymiskohteen taholta (Kalland 2005, 198). Kiintymyssuhteen häiriöihin voi olla monia syitä. Syinä voi olla lapsen tarpeiden laiminlyönti niin fyysisesti kuin emotionaalisesti, kaltoinkohtelu ja väkivalta kaikessa muodossaan. Kiintymyssuhteen häiriöiden oireita ovat epäsosiaalisuus, julmuus toisia lapsia kohtaan, alisuoriutuminen koulussa, hallitsemisen tarve ja ylivalppaus. Joskus lapsi saattaa särkeä tai tuhota tahallaan omia tai muiden tavaroita. Kiintymyssuhteen häiriöt saattavat näkyä kiusaamisena, joka voi kohdistua myös eläimiin. Lapsi ei siedä kosketusta, vaan jäykistyy tai työntää halaajan pois, eikä loukatessaankaan anna aikuisen lohduttaa. Hän osaa myös käyttäytyä erityisen suloisesti, varsinkin

jos haluaa jotain aikuiselta tai toiselta lapselta. Yleisiä oireita ovat myös pitkäkestoiset raivokohtaukset, valehtelu, varastelu ja häiriökäyttäytyminen. Tekemistään virheistä lapsi ei näytä oppivan, eivätkä rangaistukset tehoa häneen. (Becker-Weidman 2008, 44–48.)

Lapsen turvallisuuden tunne järkkyy pelottavissa, uusissa ja vieraisissa tilanteissa. Juuri näissä tilanteissa reagoiminen lapsen viesteille sopivalla tavalla olisi tärkeää. Jos lapsen hätään ei vastata, hän ei kykene keskittymään leikkeihin, vaan joutuu olemaan varuillaan ja etsimään turvallisuutta. Lapsen voimavarat kuluvat turvallisuudentunteen lisäämiseen, mikä saattaa ilmetä esimerkiksi itkuisuutena, vetäytymisenä tai kyvyttömyytenä keskittyä. (Rusanen 2011, 91–92.)

Sijoitetut lapset ovat joutuneet kokemaan toistuvasti läheisen ihmissuhteen katkeamisen, turvattomuuden tai hylkäämisen tunteita. Kun lapsi kärsii kiintymyssuhdehäiriöstä, hänen luottamuksensa aikuisiin on rikkoutunut.

Stressin ja traumaattisten kokemusten vaikutus sijoitetun lapsen elämässä

Ihmis- ja eläintutkimuksissa on saatu tuloksia stressin vaikuttavuudesta aivojen kehitykseen. Liston ym. ovat tutkineet stressin vaikutusta aivoihin. Tutkimuksen mukaan stressi heikentää aivojen otsalohkojen etuosan kuorikerroksen toimintaa. Se aiheuttaa erilaisia ongelmia, kuten vaikeuksia ajatella luovasti, ratkaista ongelmia sekä vaihtaa tarkkaavaisuuden kohdetta. Tutkimuksen perusteella aivot voivat palautua, mikäli stressi on lyhytkestoista. (Liston ym. 2008, 912–914.) Siksi onkin tärkeää saada lapsen stressi vähenemään mahdollisimman nopeasti, jotta aivot voisivat palautua ja stressin vaikutus aivoihin olisi mahdollisimman vähäistä.

Lapset ovat haavoittuvaisempia traumaattisissa tilanteissa kuin aikuiset. Lapset eivät kykene käsittelemään traumaattisia tilanteita, vaan reagoivat niihin ikätasonsa ja kehitysvaiheensa mukaisesti. Tämän vuoksi traumaperäisen häiriökehityksen riski on suurempi lapsilla kuin aikuisilla. (Scaer 2005, 5.) Poijulan mukaan traumaattisiin kokemuksiin liittyvät muistot jättävät tavallisia tapahtumia syvemmän muistijäljen, eivätkä ne haalistu muistista ajan mittaan. Traumaattiset muistot tallentuvat varsinkin pienelle lapselle muistikuvana, hajuna tai äänenä,

jonka lapsi yhdistää vaaraan pitkänkin ajan jälkeen. Traumaattisesta kokemuksesta muistuttava pienikin ärsyke, voi aiheuttaa voimakkaan reaktion. Traumaperäinen stressihäiriö voi kehittyä pelottavan kokemuksen jälkeen ja siihen voi liittyä ärsykkeiden virheellisiä tulkintoja, muistihäiriöitä ja yliartryvyyttä. (Poijula 2016, 63, 76–77.) Olemme koonneet taulukon Punamäkeä mukailleen (taulukko 1) prosessista, jossa selittyy trauman ja stressin yhteys kiintymyssuhdemalliin.

Taulukko 1. Trauman ja stressin yhteys kiintymyssuhdemalliin (mukailleen Punamäki 2005, 186).

Kiintymyssuhdemalli	Uhat	Voimavarat	Selviytymiskeinot	Psyykkiset oireet
Luottavainen	realistinen vaaran tulkinta	etsii sosiaalista tukea, luottaa omiin kykyihin	ongelmakeskeisiä ja tunnekeskeisiä keinoja	oireilu akuutissa tilanteessa
välttelevä	kieltää vaaran, sisäiset uhkaskeemat aktivoituvat	luottamus omiin kykyihin, epäluottamus apuun	toiminnallisia hallintakeinoja, ongelmakeiskeinot	voi olla oireeton akuutissa vaiheessa
ristiriitainen	liioittelee uhkaa ja vaaraa	ei usko omiin kykyihin, pettyy tuen saatavuuteen	tunnekeskeisiä selviytymiskeinoja	paljon oireilua akuutissa stressissä sekä myös myöhemmin
jäsentymätön	paniikin-omaisia vastaus-tapoja	impulsiivisuutta	selviytymiskeinot eivät vastaa tilannetta	suuri riski mielenterveyshäiriöille

Lapset reagoivat traumaattiseen tapahtumaan kehitysvaiheensa ja ikänsä mukaisesti. Heillä on suurempi riski siihen, että traumaattinen tilanne vaikuttaa myöhemmin heidän kehitykseensä, kuin aikuisilla. Lasten selviytymistä traumaattisista tilanteista tukevat tutut arjen rutiinit sekä turvalliset ja läheiset aikuiset. Lapset saattavat oireilla viivästyneesti jopa vuosien kuluttua. Lasten toipumista tulee seurata pitkään ja aikuisten tulee havainnoida mahdollisia myöhempiä oireita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 37.)

Traumatisoituneiden lasten on vaikea rakentaa kiintymyssuhdetta. He haluavat kontrolloida toisten käyttäytymistä ja tunteita, eivätkä he kestä häviön tunnetta. He näkevät itsensä ja muut kielteisenä, eivätkä tunne tarvitsevansa ketään avukseen. Traumatisoituneet lapset välttävät tilanteita, jossa he saavat mielihyvän ja rakkauden tuntemuksia toisilta ihmisiltä, sillä he kokevat haavoittuvansa näissä tilanteissa. (Hughes 2006, 74.) Leary ym. tutkimuksen mukaan lapsena koettu hylkäys on verrannollinen aggressiivisen käyttäytymisen kanssa. Toisen ihmisen tullessa lähemmäs, lapsi saattaa suuttua tai käyttäytyä muuten aggressiivisesti, jotta saa ajettua tämän ihmisen pois. (Leary ym. 2006, 128–129.) Jos traumaattisia kokemuksia ei käsitellä yhdessä lapsen kanssa saattavat ne myöhemmin ilmetä epäsosiaalisuutena ja käyttäytymishäiriöinä. Aikuisen tulee tietää kiintymyssuhteiden merkitys, kun hän työskentelee lapsen kanssa. (Punamäki 2005, 191.) Hughesin (2006) mukaan traumatisoituneiden lasten kanssa on ensimmäiseksi keskityttävä tunteiden nimeämiseen ja niiden hallintaan, vuorovaikutukseen, ristiriitojen selvittämiseen ja turvalliseen kiintymyssuhteeseen. Varhaiskasvatuksessa lapsella tulee olla turvallinen ympäristö ja ympärillä kasvattajia, jotka auttavat häntä tunteiden käsittelyssä ja vuorovaikutuksessa. (Hughes 2006, 75.)

Erilaisesti kiintyneillä lapsilla on erilaiset kehitystehtävät ja -haasteet. Turvallisesti kiintyneet lapset luottavat itseensä ja läheisiin aikuisiin. He joutuvat kasvaessaan oppimaan, ettei kaikkiin ihmisiin voi luottaa ja että maailmassa on myös pahoja asioita. Turvattomasti kiintyneet lapset eivät luota kehenkään ja uskovat että he itse ovat huonoja ja muut ihmiset ovat pahoja. Turvattomasti kiintynyt lapsi voi turvallisessa olosuhteissa oppia luottamaan itseensä ja muihin ihmisiin.

4.3 Kiintymyssuhdevaurioiden korjaaminen

Kun lapsi tuntee turvattomuutta, hänen tärkein tehtävänsä on tuntea olonsa taas turvallisiksi. Tällöin lapsen aivot eivät toimi kunnolla ja muut yleensä häntä kiinnostavat asiat tuntuvat turhilta. Aikuisen tärkein tehtävä on luoda lapselle turvallisuuden tunne ja muistaa, että se tarvitsee rakentaa aina uudelleen, mikäli jokin vaara uhkaa lasta. Aikuisen tehtävä on huolehtia arkielämän sujumisesta, jolloin

lapsi voi luottaa aikuiseen. Ulkopuolinen ympäristö auttaa lasta tuntemaan olonsa turvalliseksi ja tällöin lapsen ei tarvitse luottaa vain itseensä, vaan hän alkaa vähitellen luottaa myös lähellä oleviin aikuisiin. (Hughes 2011, 31–32, 211.) Lapselle tuo turvallisuuden tunnetta ennakoitavuus ja arkielämän rutiinit. Aikuiset voivat auttaa järjestämällä päivän kulun ja eri toiminnat siten, että lapsi voi ennakoita mitä, milloinkin tapahtuu. Mitä selkeämmin lapsi tietää mitä on odotettavissa ja mitä häneltä odotetaan sitä turvallisemmalta ja varmemmalta hänestä tuntuu. Aikuisen tulee huolehtia rutiinien säilymisestä ja pidettävä lupauksensa, jotta lapsi oppii, että hän voi luottaa aikuisen sanaan. (Poijula 2016, 203–204.)

Aikuisen asettaessa lapselle rajoja, lapsen turvallisuus ja ahdistus lisääntyvät yhtä paljon. Aikuisen tehtävänä onkin kertoa empaattisesti lapselle syy siihen, miksi hän rajaa lapsen käytöstä. Syy on kerrottava niin, että lapsi ymmärtää aikuisen päätöksen ja luottaa siihen. Aikuinen keskustelee lapsen kanssa tilanteesta ja osoittaa ymmärtävänsä lapsen pettymyksen. Aikuisen tulee johtaa vuorovaikutusprosessia olematta kontrolloiva. Lohdutus ja ymmärrys auttaa lasta hyväksymään tämän päätöksen. Jos lapsi menettää päivän aikana hallinnan tunteensa, tulee turvattomaksi tai häiritseväksi, hänen ei pidä sallia muuttaa rutiineja. (Becker-Weidman & Shell 2008, 261; Hughes 2011, 34–35, 208.) Lapsen kasvaessa, lapsi oppii ottamaan itse enemmän vastuuta turvallisuudestaan, mutta kiintymyksen kohteilla on merkittävä rooli turvallisen tunteen luomisessa lapselle jopa aikuisikään asti (Hughes 2011, 32).

Traumalle altistunut lapsi on hyvin herkkä arkiselle stressille ja pienetkin haasteet voivat olla heille ylivoimaisia ja aiheuttaa pelkoa. Aikuisten tulee luoda lapselle yksinkertaisia ja johdonmukaisia sääntöjä, eikä niitä saa olla liikaa. Sääntöjen tulee heijastaa turvallisuusnäkökohtia avoimesti. Sääntöjen noudattamisen ei pidä olla joustavaa, vaan aikuisten tulee huolehtia lapsen turvallisuussäännöistä yhdenmukaisesti, jotta lapsi oppii ottamaan ne vakavasti. (Poijula 2016, 207.) Lapselle on tärkeää, että hän saa tunnustusta hyvästä käytöksestä ja hyvistä päätöksistä, mutta yhtä tärkeää on myös seuraamukset huonosta käytöksestä ja huonoista päätöksistä. Näin lapsi oppii ymmärtämään, että hänen käyttäytymisellään on merkitys ja hän voi vaikuttaa asioihin. Lapsi oppii syyn ja seurauksen

periaatteen, se rohkaisee lasta luottamaan ihmissuhteisiin. (Becker-Weidman & Shell 2008, 271–272.)

Terhi Tenhonen on haastatellut Lapsen maailma (2012) lehdessä psykologi Anne Nenosta. Nenonen kehottaa aikuista olemaan ristiriitatilanteissa johdonmukainen. Kasvattajan tehtävänä on asettaa lapselle rajat sekä säännöt ja auttaa lasta sietämään negatiivisia tunteita. Näitä tunteita syntyy, kun lapsi ei saa tahtoaan läpi ja tällöin kasvattaja auttaa lasta selviytymään tunnepurkauksensa kanssa. Lapsella ei ole vielä keinoja ratkaista sosiaalisia ristiriitoja, vaan aikuisen tehtävänä on tarjota lapselle ratkaisukeskeisiä malleja. (Tenhonen 2012, 18.)

Lapsen tulisi kokea olevansa tärkeä ja merkityksellinen omana itsenään. Aikuisen tulisi olla kiinnostunut lapsen asioista ja näyttää se selvästi kyselemällä ja keskustelemalla lapsen asioista. Identiteetti kehittyy suhteessa siihen, miten tarpeisiin on reagoitu. Vaatii paljon aikaa ja työtä, että lapsi saadaan vakuuttuneeksi siitä, että toiseen ihmiseen voi luottaa. (Becker-Weidman & Shell 2008, 263–264.)

Aikuisen tulee tukea lapsen tunteiden säätelyä ja muistaa kuitenkin, että kaikki tunteet ovat sallittuja. Tunnekuohussa olevaa lasta ei saa jättää yksin, vaan aikuisen tehtävänä on auttaa lasta käsittelemään tunteitaan ja tulemaan toimeen erilaisten tunteidensa kanssa. Lapsi oppii vähitellen ilmaisemaan ja säätelämään tunteitaan hyväksytyllä tavalla. (Mäntymaa & Puura 2011, 20.) Yhtä tärkeää on, ettei aikuinen menetä malttiaan. Lapsi pyrkii manipuloimaan ja toivoo, että aikuinen menettäisi malttinsa. Se on lapsen keino pyrkiä kontrolloimaan ympäristöään ja saada se hallintaan keinolla millä hyvänsä. (Becker-Weidman & Shell 2008, 273.) Kun lapsi käyttäytyy huonosti, aikuinen saattaa eristää hänet pois muiden seurasta esimerkiksi toiseen huoneeseen. Eristäminen ei kuitenkaan ole ratkaisu tilanteeseen, sillä se voi lisätä lapsen vihaisuutta ja pelkoa. Lapsen ollessa vihainen tai kiihtynyt hänet olisi hyvä pitää lähellä aikuista. Joissain tilanteissa lapsi haluaa olla yksin ja rauhoittua, tämän tulee kuitenkin olla lapsen oma valinta ja aikuisen tulee olla tällöin saatavilla. (Becker-Weidman & Shell 2008, 273; Hughes 2011, 36–37.)

Lasta voidaan auttaa parhaiten tarjoamalla hänelle keinoja tunteiden ja kokemusten ilmaisemiseen. Aikuisen on hyvä muistaa, että lapsi ei osaa kertoa asioista samalla tavalla kuin aikuinen. Lasta on kuitenkin kuunneltava, sillä ainoastaan hän itse osaa kertoa, miltä hänestä tuntuu. (Välivaara 2004, 12–13.)

Erosen tutkimuksen mukaan sijoitetun lapsen tilanne ja erityistarpeet ovat aina yksilöllisiä, ja ne voivat muuttua ajan kuluessa. Lapsen kasvu ja kehitys, vanhempien sekä sijaisperheiden elämäntilanteen muuttuminen tuo ajan kanssa muutoksia lapsen elämään. Sijoitetun lapsen tukitarpeita ei voi siis suunnitella yleisellä tasolla, vaan jokainen lapsi on kohdattava yksilönä, omana itsenään. Näin lapsella on mahdollisuus saada omat voimavaransa käyttöön. (Eronen 2013, 49.)

Kiintymyssuhteet voivat kehittyä joko turvallisiksi tai turvattomiksi, ja kiintymyssuhteen laadulla on tärkeä merkitys sosiaaliseen, emotionaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Varhainen turvallisuudentunne on sosiaalisen kehityksen kannalta erityisen tärkeää. (Rusanen 2011, 57, 72.) Aikuinen on vastuussa lapsen turvallisuudesta. Lapsi tarvitsee turvallisuuden tunnetta, sillä tämä tunne on keskeinen lapsen hyvinvoinnin ja kehittymisen kannalta. (Mattila 2011, 23.) Jos lapsi menettää uskonsa aikuisiin, hän luottaa vain itseensä. Lapsi tarvitsee kuitenkin aikuisen rakkautta, luottamusta, suojelua ja ohjausta. Aikuisen tehtävä on saada lapsen luottamus takaisin, jotta lapsi voi tuntea olonsa turvallisiksi ja turvautua aikuiseen. (Pojjula 2016, 202.)

Lapsi käsittelee leikkiessään traumaattisia tilanteita. Leikissä lapsi käy läpi erilaisia tunteita, joita lapsella on mahdollisuus hallita itse. Leikin avulla lapsi voi luoda todellista pahempia tilanteita ja kokeilla niihin erilaisia ratkaisuja. Eri ratkaisujen avulla lapsi voi kokea hallitsevansa tilannetta. (Sandberg 2000, 2286.)

Sijoitetut lapset ovat joutuneet kokemaan toistuvasti läheisen ihmissuhteen katkeamisen, turvattomuuden tai hylkäämisen tunteita ja lapsen luottamus aikuisiin on rikkoutunut. Turvattoman varhaislapsuuden kokemukset tuovat mukanaan ja asettavat haasteita aikuisille, jotka tarjoavat korjaavia ja korvaavia vuorovaikutuskokemuksia. Aggressiivinen ja torjuvakin lapsi haluaa sisimmässään tulla ym-

märretyksi. Tieto varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä sekä erilaisista kiintymyssuhteista on tärkeää kaikille, jotka työskentelevät sijoitettujen lasten parissa. Tiedon avulla aikuiset ymmärtävät lapsen käytöstä ja osaavat vastata siihen lapsen kehitystä tukevalla tavalla. Aikuisen on mahdollista löytää yhteys lapseen oikein takana. Tämä vaatii johdonmukaisia käytäntöjä, kasvatuskumppanuutta kodin ja päiväkodin kanssa sekä yhteistyötä moniammatillisten asiantuntijoiden kanssa.

5 SIOJITETTU LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA

5.1 Varhaiskasvatuksen merkitys sijoitetulle lapselle

Kaikilla varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvilla lapsilla on oikeus saada varhaiskasvatusta. Esiopetus kuuluu myös varhaiskasvatukseen ja se tuli velvoittavaksi elokuussa 2015. (THL 2016e.) Eduskunta hyväksyi ehdotuksen subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisesta 20 tuntiin viikossa, mikäli lapsen toinen vanhempi on kotona. Kunnat saavat kuitenkin itse päättää rajaamisesta. Salon kaupunki on tehnyt päätöksen subjektiivisen päivähoidon rajaamisesta. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsella on kuitenkin oikeus varhaiskasvatukseen kokopäiväisesti, mikäli lapsen kehitys, tuen tarve tai perheen olosuhteet sitä vaativat tai jos varhaiskasvatus on muuten lapsen edun mukaista. (Varhaiskasvatustilain 19.1.1973/36.)

Varhaiskasvatustilain perusteiden tavoitteena on edistää varhaiskasvatustuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa (Varhaiskasvatustilain perusteet 2005, 7). Varhaiskasvatustilain perusteita uudistetaan parhaillaan ja opetushallituksen on tarkoitus julkaista ne vuoden 2017 alussa (Opetushallitus 2016). Varhaiskasvatusta ohjataan niin valtakunnallisella kuin kunnallisellakin tasolla. Valtakunnallisella tasolla lait ja asetukset määrittävät varhaiskasvatustuksen ja esiopetustuksen toteuttamista. Kunnallinen ohjaus koostuu varhaiskasvatustuksen linjauksista ja strategioista ja varhaiskasvatusta ohjaavat myös kunnan, yksiköiden ja lasten omat varhaiskasvatustilain perusteet sekä esiopetustilain perusteet. (Varhaiskasvatustilain perusteet 2005, 8–9.) Varhaiskasvatustuksen tavoitteena on varhaiskasvatustilain mukaan:

- ”1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;*
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;*
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;*
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustilain ympäristö;*

- 5) *turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;*
- 6) *antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;*
- 7) *tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;*
- 8) *kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;*
- 9) *varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;*
- 10) *toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.” (Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36.)*

Tullessaan sijaisperheeseen lapsi on voinut kulkea jo pitkän matkan sosiaalityön asiakkaana. Lapsi on voinut kokea puutteellista vanhemmuutta, sijoituksia ilman vanhempia tai yhdessä vanhempien kanssa. Asuinpaikat ovat muuttuneet ja ihmissuhteet ovat voineet olla katkonaisia. (Mantila ym. 2008, 42.) Lapsi on saattanut joutua ottamaan biologisessa perheessään aikuisen roolin, hän on saattanut joutua huolehtimaan itsestään, sisaruksistaan ja kenties jopa omista vanhemmistaan sekä perheen arjesta. Sijaisperheeseen tultuaan on tärkeää, että lapsi saa olla lapsi ja hän saa aikuiselta hoivaa ja huolenpitoa. (Tuovila 2008, 54.) Lasten erilaiset lähtökohdat päivähoitoon tultaessa luovat haasteita pedagogiselle työlle ja ovat merkittävä tekijä silloin, kun halutaan tukea lapsen kehitystä. Lapsen tarpeiden tunnistaminen vaatii hyvää ammattitaitoa kasvatushenkilöstöltä. (Suhonen & Kontu 2006, 29.)

Jokaisen kasvattajan ja vanhemman perustehtävä on toimia lapsen parhaaksi. Aikuisen tulee muistaa, että haastava lapsi on yhtä arvokas kuin kuka tahansa lapsi. Kasvatuksen ja hoidon tavoitteena on vahvistaa lasta tulevaisuuden haasteisiin niin tiedollisesti, taidollisesti kuin sosiaalisestikin. (Mattila 2011, 99.) Varhaiskasvatuksen suojaavat tekijät lieventävät riskitekijöiden vaikutusta ja tukevat

lasta. Kannustava, kehuva ja positiivinen ilmapiiri suojelee lasta. Kun suhde perustuu välittämiseen, lapselle kehittyy tunne, että häneen luotetaan. Aikuisen tulee aidosti kuunnella lasta, jotta lapsi tuntee, että hän on tärkeä. (Kronqvist 2011, 25.)

Lapsen hyvässä kohtaamisessa pyritään vahvistamaan lapsen kokemusta omasta tärkeydestään ja tasavertaisuudestaan. Lapsen kunnioittaminen, huomiointi ja hänestä huolehtiminen sekä kaikenlainen hyvä kohtelu saavat lapsen ymmärtämään, että hänellä on oikeus olla olemassa omana itsenään. Näin lapsen sisäinen turvallisuus vahvistuu. Sisäinen turvallisuuden tunne tuo luottamusta omiin arvoihin, näkemyksiin ja tunteisiin. Turvallisuuden tunne tuo luottamuksen siihen, että kaikesta selviää. (Mattila 2011, 70, 72–73.)

Sijoitettujen lasten kiintymyssuhteen häiriöiden yhtenä oireena on alisuoriutuminen. Tideman ym. tutkimuksessa kuitenkin huomattiin, että sijoitettujen lasten taitojen tarkka havainnointi on perusteltua, jotta heidän kykynsä saadaan esiin. Pessimistiset ennako-olettamukset sijoitetun lapsen taidoista saattavat huonossa tapauksessa pitää lapsen taidot matalina. (Tideman ym. 2011, 44–45.)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille ja perheille varhaiskasvatuspalveluja, jossa lapsella on turvallinen ja hyväksyvä kasvuympäristö. Lapsella on tarpeen mukaan oikeus saada joko yleistä, tehostettua tai erityistä tukea vaativaa päivähoitoa. Tätä kutsutaan kolmiportaisen tuen malliksi, jossa jokainen lapsi on oikeutettu yleiseen tukeen, jollei tarvitse päivähoidon onnistumiseksi tehostettua tai erityistä tukea. Ennaltaehkäisevät palvelut kuuluvat yleiseen tukeen, tähän tukeen kuuluu muun muassa jokaiselle lapselle laadittava yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä esiopetusvuotena laadittava esiopetuksen oppimissuunnitelma. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä. Tehostetussa tuessa tukimuodot ja -menetelmät ovat vahvempia ja pitkäjänteisempiä kuin yleisessä tuessa. Tehostetussa tuessa tehdään tiivistä yhteistyötä erityislastentarhanopettajan ja muiden toimijoiden kanssa. Erityistä tukea annetaan silloin kun tehostettu tuki ei riitä. (Salon kaupunki 2012, 13–15.) Tällöin asiasta tehdään hallinnollinen päätös, joka perustuu pedagogiseen selvitykseen ja tehostetun tuen suunnitelmaan (Salon kaupunki 2011, 15).

Lapset, jotka ovat kokeneet menetyksiä tai suuria muutoksia, kärsivät usein häpeän ja hylkäämisen tunteista. Haastavissakaan tilanteissa lasta ei tulisi eristää muista, vaan häntä tulisi ohjata empaattisesti ja antaa mahdollisuus hyvittää tai korjata tekonsa. Empaattinen ja ratkaisukeskeinen ohjaustyyli auttavat paremmin kuin rankaisukäytännöt. (Välivaara 2010, 10.)

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää kiinnittää huomio siirtymätilanteisiin. Siirtymätilanteet saattavat herättää lapsissa epävarmuutta ja yhdistyä menetyskokemuksiin. Näissä tilanteissa lapsi saattaa pelleillä, häiritä, saada vatsakipuja tai oirehtia muuten psykosomaattisesti. Ahdistuneisuudentunne helpottuu, kun siirtymätilanteet ovat ennakoitavissa ja noudattavat tiettyä järjestystä ja rutiineja. Myös vapaat leikki-tilanteet ja ystävyyssuhteiden solmiminen ovat vaikeita lapsille, joilla on pulmia tunne-elämän alueella. Kasvatushenkilöstö voi auttaa lasta menemällä mukaan leikkiin ja opettamalla sääntöjä sekä ohjaamalla lasten välistä vuorovaikutusta. (Välivaara 2010, 11–12.)

Bronfenbrennerin ekologinen teoria

Bronfenbrenner on kehittänyt ekologisen systeemiteorian, joka kuvaa ihmisen kehitystä ja sosiaalistumista yhteiskuntaan (Johnston & Halocha 2010, 7). Bronfenbrenner on pohjannut teoriansa mukauttamalla Kurt Lewinin kaavaa. Lewinin kaava selvittää ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksen tulosta. Bronfenbrenner mukautti tämän kaavan ihmisen kehityksen tutkimisen tarpeisiin ja selvitti, miten ihminen kehittyy ympäristön vuorovaikutuksen tuloksena. Hän lisäsi kaavaan ajan ulottuvuuden. (Bronfenbrenner 2002, 223–224.) Bronfenbrennerin teorian mukaan lapsen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa lähiympäristönsä kanssa. Lapsen kasvu- ja kehitysympäristöä tarkastellaan neljällä eri tasolla, joita ovat mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemi. Nämä ympäristöt vaikuttavat aktiivisesti toinen toisiinsa ja laajenevat lapsen kasvaessa. (Johnston & Halocha 2010, 7.)

Kontekstuaalisen kasvun mallissa lapsi nähdään keskiössä ja aktiivisena toimijana sekä oppijana. Kontekstuaalisen kasvun malli on luotu Bronfenbrennerin ekologisen teorian pohjalta. Tämän mallin mukaan lapsen ja perheen ympäristö-

jen vuorovaikutus vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Salminen & Tyninen 2011, 13.) Kontekstuaalisen kasvun mallin avulla selkiytyy yhteistyön merkitys päiväkodin ja vanhempien välillä. Se auttaa kasvatushenkilöstöä näkemään lapsen kasvuprosessin kokonaisvaltaisesti ja sitä tuleekin aina tarkastella kasvatajan, lapsen ja lähiympäristön välisenä vuorovaikutuksena. Vuorovaikutus tulisi saada toimimaan lapsen parhaaksi. Yhteistyöllä pyritään löytämään lapset omat voimavarat ja vahvuudet. Lasten kasvu, oppiminen ja kehitys nähdään lasten, aikuisten ja lasten keskinäisen vuorovaikutuksen tuloksena. (Salminen & Tyninen 2011, 19–20.)

Perustan kasvatuskumppanuudelle varhaiskasvatuksessa on luonut Bronfenbrennerin ekologinen teoria ja sen soveltaminen kontekstuaalisen kasvun malliin (Kekkonen 2012, 35). Sijoitus pois vanhempien luota on aina lapselle kriisi. Varhaiskasvatus pystyy tarjoamaan lapselle kriisitilanteessa tutun rutiinin ja tutut aikuiset. Yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää kasvatuskumppanuuden onnistumiselle.

5.2 Kasvatuskumppanuus

Vanhemmuus ei lopu lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen, mutta käytännön asioiden hoitaminen siirtyy sijaishuoltopaikan vastuulle. Sijaisvanhemmat ja varhaiskasvatus tekevät päivittäistä yhteistyötä, laativat varhaiskasvatussuunnitelman ja käyvät yhdessä kasvatuskeskusteluja. Yhteistyössä sijaisvanhempien kanssa tulee myös selvittää, millainen rooli lapsen biologisilla vanhemmilla tai muilla sukulaisilla on lapsen arjessa. Sosiaalityöntekijä kuitenkin päättää, mitkä ovat olennaiset tiedot sijoitetusta lapsesta ja mitkä tiedoista tulee välittää varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Sosiaalityöntekijän tulee tietää varhaiskasvatusta koskevista asioista, sillä hän tekee lasta koskevat päätökset. Sijoitetun lapsen kohdalla kasvatuskumppanuus toteutuu pääasiassa sijaisvanhempien tai sijaishuoltoyksikön kanssa. Tässä kappaleessa puhumme lapsen vanhemmista ja viittaamme sillä lapsen arjesta vastaaviin sijaisvanhempiin tai sijaishuoltoyksikön ohjaajiin.

Lapsen vanhempien ja kasvattajien välinen yhteistyö lapsen kasvun tukemiseksi on kasvatuskumppanuutta. Yhteistyön lisäksi tavoitteena kasvatuskumppanuudessa on, että lapsen vanhemmat sekä kasvattajat saavat kertoa tietonsa lapsesta molemminpuolisesti, jotta mahdollistetaan lapsen kokonaisvaltainen tukeminen. Lisäksi tavoitteena on, että vanhemmat ja kasvattajat näkevät, ymmärtävät ja kannattelevat lasta oman elämänsä kokijana ja toimijana. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17.) Kasvattajilla tulee olla riittävästi tietoa lapsesta ja hänen perheestään, jotta he osaavat parhaiten tukea lasta erilaisissa arjen tilanteissa (Suhonen & Kontu 2006, 30).

Varhaiskasvatustyössä yhteistyö vanhempien ja päivähoidon henkilöstön kanssa on korvaamatonta. Oleellista on molempien tahojen vahva kiinnostus lapsen kehitykseen. Vuorovaikutukseen perustuvassa yhteistyössä osapuolina toimivat lapsi, vanhempi ja kasvattaja. Näistä osapuolista koostuva vuorovaikutuskolmio viittaa siihen, että kahden tahon välisillä vuorovaikutussuhteilla on aina vaikutus kolmanteen osapuoleen. (Koivunen 2009, 156.)

Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja ammattikasvattajien yhteinen prosessi, jossa vanhemmat ja päivähoito tietoisesti toimivat yhdessä lapsen hyväksi (Kaskela & Kronqvist 2007, 23, 25). Kasvatuskumppanuuden toteutuminen vaatii molemminpuolista luottamusta, tasavertaisuutta ja kunnioitusta. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät kasvatushenkilöstön ja vanhempien tiedot ja kokemukset lapsesta. Näiden tietojen pohjalta luodaan perusta lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Henkilöstöllä on vastuu luoda edellytykset kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön toteutumiselle, tarkoitus on sisällyttää ne luontevaksi osaksi lapsen varhaiskasvatusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.) Vanhempien ja ammattikasvattajien välisen toimivan vuorovaikutussuhteen kautta saadaan yhdistettyä lapselle tärkeimpien tahojen tiedot ja kokemukset lapsen parhaaksi (Kaskela & Kronqvist 2007, 22).

Kekkonen (2012) tutkimuksen mukaan kasvatuskumppanuuden toteutumiselle on merkityksellistä keskinäinen hyväksyntä, avoimuus, luottamus, kunnioitus ja jaettu vastuu. Perheet nähdään asiantuntijoina lasta koskevissa asioissa. Kasva-

tuskumppanuudessa yhdistyy perheiden asiantuntijuuden lisäksi myös varhaiskasvatuksen asiantuntijuus ja tieto ja molemmat tahot tekevät kiinteää yhteistyötä lapsen parhaaksi. Tämä mahdollistaa hyvän ja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen päiväkodissa. (Kekkonen 2012, 59.)

Perheet kaipaavat varhaiskasvatushenkilöstöltä aitoa, lämminhenkistä ja empaattista kasvatuskumppanuutta. Varhaiskasvatushenkilöstönkään ei tarvitse aina tietää ja olla oikeassa, vaan vanhemmille riittää yhteisen kasvatustehtävän rinnalla kulkeminen ja yhdessä etsityt vastaukset lapsen tilanteisiin. Vanhempien luottamus saavutetaan pienin askelin päivittäisten kohtaamisten ja keskustelujen kautta. (Kaskela & Kronqvist 2007, 23–24.) Ansaittu luottamus voidaan myös helposti menettää, varsinkin jos ammattikasvattaja tekee lasta koskevia päätöksiä keskustelematta vanhempien kanssa. Huolen herätessä kasvattajan onkin ensin syytä ottaa asia puheeksi vanhempien kanssa tai konsultoida ulkopuolista asiantuntijaa yleisellä tasolla mainitsematta lapsen henkilötietoja. (Koivunen 2009, 152.)

Lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen ohjaa varhaiskasvatuksen toimintaa. Kasvatuskumppanuus lähtee aina lapsen tarpeista ja sen avulla toteutetaan laadukasta varhaiskasvatusta. Kasvatuskumppanuus alkaa kasvattajien tutustuessa lapseen ja vanhempiin. Tätä tutustumista helpottaa yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen. Se laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa ja sitä päivitetään vähintään kerran vuodessa ja tarpeen mukaan useammin. Varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on helpottaa työntekijöiden johdonmukaista ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioonottavaa toimintaa. Suunnitelmassa huomioidaan myös vanhempien näkemykset ja työntekijöiden havainnoinnit lapsesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31–33.) Varhaiskasvatussuunnitelmaa kannattaa tarkentaa sijoitetun lapsen kohdalla ja kirjata ylös tiedot biologisista vanhemmista, mahdollisesta yhteydenpidosta heidän kanssaan tai yhteydenpidon rajoituksista. Suunnitelmaan tulee myös kirjata lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän yhteystiedot ja mahdolliset muut yhteistyötahot.

5.3 Moniammatillinen yhteistyö

Ongelmien ehkäisyssä, niiden korjaamisessa ja lasten hyvinvoinnin edistämisessä nähdään vaikuttavana tekijänä moniammatillinen yhteistyö (Perälä ym. 2013, 122). Moniammatillinen yhteistyö on jaettua asiantuntijuutta, jossa kaikki läsnäolijat mukaan lukien perheenjäsenet ovat kyseisen asian asiantuntijoita. Päätökset tehdään yhdessä, mutta on tärkeää, että jokainen kantaa vastuun yhteisistä ratkaisuista. Moniammatillisessa työryhmässä kootaan yhteen eri asiantuntijoiden kokemus, tieto ja osaaminen asiakkaan parhaaksi. (Kihlman 2005, 115; Seppänen ym. 2010, 209.) Varhaiskasvatuksessa tehdään laajaa yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalvelujen toimijoiden kanssa, jotta yksittäisen lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista voitaisiin tukea mahdollisimman hyvin. Päivähoidon yhteistyökumppaneita ovat muun muassa neuvola, kasvatus- ja perheneuvola, lastensuojelu, perhetyöntekijät, terapeutit, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, päiväkodin johtaja ja tietenkin vanhemmat (Koivunen 2009, 13).

Verkostotyöllä on suuri merkitys varsinkin lapsen kehityksen ongelmatilanteissa. Se vähentää turhaa päällekkäistä työtä ja auttaa saamaan lapsesta ja perheestä kokonaisvaltaisen kuvan. Kaikilla osapuolilla on mahdollisuus oppia toinen toisiltaan ja keskittää voimansa lapsen parhaaksi. Yhteistyön toimimiseksi yhteisten pelisääntöjen luominen on tärkeää. (Koivunen 2009, 13.) Isoherranen on tehnyt tutkimuksen moniammatillisesta yhteistyöstä. Hänen tutkimuksen mukaan moniammatillisen yhteistyön onnistumiseen tarvitaan keskustelevaa asiantuntijuutta eli oma mielipide tulee osata esittää ymmärrettävästi ja se tulee osata perustella. On myös kuunneltava toisten mielipiteitä ja näkökantoja ratkaisuja tehtäessä. (Isoherranen 2012, 157.)

Salassapitoasiat vaikeuttavat moniammatillista yhteistyötä. Niihin liittyy myös tiedonkulkuongelmat. Useimmiten asiakas antaa luvan asioidensa käsittelyyn, kun häneltä sitä kysytään ja asiat hyvin perustellaan. Vaitiolovelvollisuus ei ole myöskään esteenä, jos asiakas on itse mukana moniammatillisessa kokoontumisessa. Onhan asiakkaalle itselleenkin helpotus, kun tieto kulkee työntekijöiden välillä, eikä hän joudu puhumaan samoja asioita monessa paikassa. (Kihlman 2005,

104.) Asiakkaan on aina annettava kirjallinen suostumus, kun tietoja luovutetaan yli hallintorajojen. Lisäksi asiakkaan kanssa on sovittava siitä, mihin kaikkiin tietokantoihin häntä koskevat päätökset kirjataan. (Seppänen ym. 2010, 210.)

Kyllösen ja Sassin tutkimuksessa lastensuojelun ja päivähoidon välisestä yhteistyöstä on nähtävissä yhteistyötä hankaloittavia tekijöitä. Tutkimuskyselyn vastausten perusteella päiväkodin työntekijöiden oli vaikea käsittää, mikseivät he saa tietoonsa lapsen taustoja. Lisäksi päiväkodin työntekijät kokivat vaikeaksi oikean tiedonkulun. (Kyllönen & Sassi 2014, 24.)

Kaikilla varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvilla on oikeus saada varhaiskasvatusta, huolimatta lapsen tilanteesta. Lasten erilaiset lähtökohdat päivähoitoon tultaessa luovat haasteita pedagogiselle työlle ja ovat merkittävä tekijä silloin, kun halutaan tukea lapsen kehitystä. Lapsen tarpeiden tunnistaminen vaatii hyvää ammattitaitoa kasvatushenkilöstöltä. Havainnointi ja yhteistyö eri tahojen välillä ovat tärkeässä asemassa. Moniammatillisella yhteistyöllä tuetaan sijoitettua lasta haasteissa, joita hän on joutunut kokemaan elämänsä aikana sekä pyritään yhdessä löytämään lapsen omat voimavarat ja vahvuudet.

6 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

6.1 Kehittämisprosessi

Kehittämistoiminta on usein ongelmalähtöistä, ja se tähtää muutokseen. Tavoitteena on saavuttaa parempaa ja tehokkaampaa tulosta kuin jo olemassa olevat toimintatavat tai rakenteet. (Toikko & Rantanen 2009, 16). Yhtenäistä kehittämissankkeille on usein ongelmalähtöinen toiminta ja kehittämistyön tuloksena syntyy jokin määriteltävissä oleva tuotos tai palvelutuote. Uudelle tuotokselle on olemassa tarve ja siihen haetaan ratkaisua kehittämistoiminnan tuloksena. Kehittämistuotteen ratkaisu tulee olla alan kehittämisen kannalta kiinnostava ja tiedon pitää olla hyödynnettävissä ja sovellettavissa uuteen toimintayhteyteen. (Anttila 2007, 14.)

Kehittämisprosessi koostuu viidestä kokonaisuudesta, jotka ovat perustelu tuotteen tarpeellisuudelle, tuotteen organisointi ja toteutus, tuotteen arviointi ja sen levittäminen. Perustelussa määritellään tuotteen ajankohtaisuus, merkittävyys ja toiminnan lähtökohdat. Prosessin alussa mietitään tarkasti, mitä kehitetään ja miksi sitä kehitetään juuri nyt. Silloin pohditaan myös toiminnalle tarkat perustelut. Tämä helpottaa kehittämistoiminnan toteutusvaihetta. Kehittämisprosessin toiminnan toteutus koostuu ideoinnista, priorisoinnista, kokeilusta ja mallintamisesta. Ideointia tapahtuu koko prosessin eri vaiheissa ja siihen kuuluu palata sekä tarkastella sitä uudelleen erilaisista lähtökohdista käsin. Keskeistä on miettiä, että miten asetetut tavoitteet saavutetaan ja rajata niitä realistisesti. Kehittämistoiminta on konkreettista tekemistä ja kokeilua, mutta siihen liittyy myös pohdittava ja analysoiva taso. Tarkoituksena on edistää kehitystulosten käytettävyyttä ja siirrettävyyttä. (Toikko & Rantanen 2009, 56–61.)

Kehittämistyön suunnitteleminen alkoi elokuussa 2015, jolloin valitsimme aiheen kehittämishankkeelle. Tapasimme lokakuussa Salon kaupungin lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimin työntekijät, joiden kanssa aloitimme yhteistyön oppaan valmistumiseksi. Kehittämistyön prosessi alkoi konkreettisesti lokakuussa, kun

tapasimme kehittämispalaverissa Salon kaupungin lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon työntekijät. Keskustelimme kehittämishankkeesta ja oppaan sisällöstä. Tämän jälkeen olimme yhteydessä Salon kaupungin varhaiskasvatuksen johtajaan, jolta pyysimme haastatteluluvan kolmeen varhaiskasvatusyksikköön. Luvat saatuamme otimme yhteyttä päiväkoteihin. Yksi päiväkotiei halunnut osallistua kehittämistyöhömme, vedoten kiireelliseen kevääseen. Aloitimme muodostamaan teemahaastattelun runkoa ja sovimme toisen päiväkodin kanssa haastattelun tammikuun alkuun. Harjoittelun vuoksi haastatteluajan sopiminen toiseen päiväkotiin olisi muodostunut mahdottomaksi, joten päädyimme lähettämään heille teemahaastattelun kysymykset sähköpostitse.

Tammikuun aikana haastattelimme varhaiskasvatusyksikön kahta työntekijää ja heidän vastauksensa analysoimme maaliskuun aikana. Alun perin tarkoituksena oli haastatella molempia varhaiskasvatusyksiköitä, mutta aikataulujen yhteensovittamisen vuoksi päädyimme haastattelemaan vain toisen yksikön työntekijöitä ja toiselle lähetimme teemahaastattelun kysymykset sähköpostitse. He vastasivat sähköpostiin helmikuun aikana pohdittuaan kysymyksiä päiväkodin johtajan kanssa työryhmässä, johon kuului yhden ryhmän yksi lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Heidän vastauksensa analysoimme maaliskuun aikana.

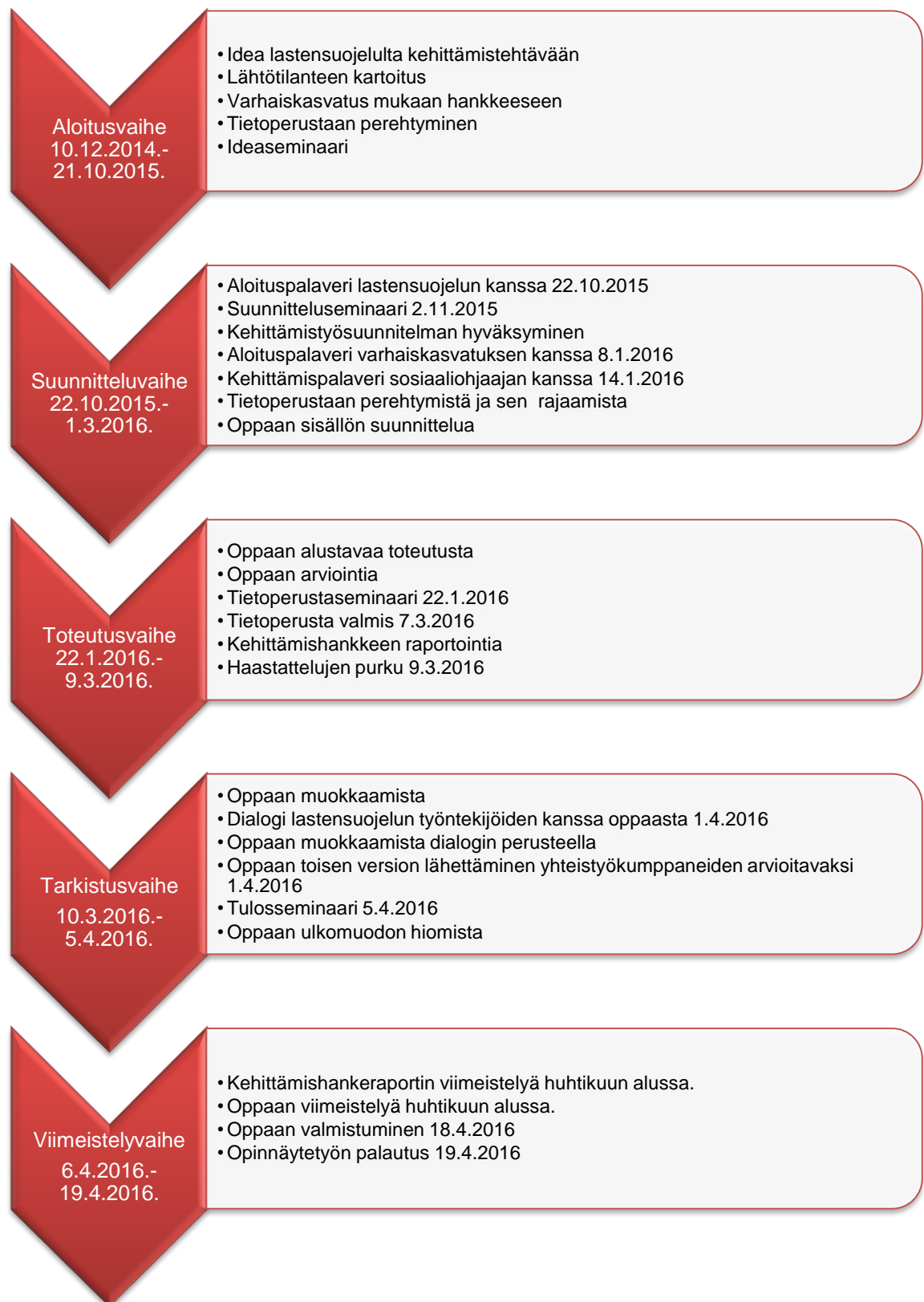
Joululoman aikana luimme lähdemateriaalia ja kirjoitimme tietoperustaa. Helmikuun aikana pohdiskelimme kehittämistyön tärkeyttä sekä ajankohtaisuutta ja maaliskuussa analysoimme tuloksia. Oppaan sisältöä suunnittelimme alkuvuodesta ja haastattelujen jälkeen muokkasimme sisältöä vastaamaan varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun toiveita. Oppaan ensimmäisen koeversion näytimme lastensuojelun työntekijöille ja kävimme dialogia oppaan kehittämiseksi. Muokkasimme keskustelun jälkeen lastensuojeluprosessin ulkoasua selkeämmäksi ja lisäsimme tietoa stressin kemiallisesta vaikutuksesta.

Oppaan toisen version valmistuttua lähetimme sen lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimille sekä haastattelemillemme varhaiskasvatusyksikön työntekijöille arvioitavaksi. Lopullinen opas valmistui huhtikuussa 2016. Lähetimme valmiin oppaan (Liite 6) lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimille, sekä Salon kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalle. Lähetimme oppaan sähköisesti, jotta heidän on

helpompi jakaa sitä eteenpäin ja tietojen muuttuessa tai tiedon tarpeen lisääntyessä, sitä on helpompi muokata.

Konstruktivistinen kehittämistyön malli

Alussa suunnittelimme, että kehittämistoimintamme etenee lineaarisen mallin mukaan. Lineaarisen mallin vaiheet ovat tavoitteen määrittely, suunnittelu, toteutus sekä toiminnan päättäminen ja arviointi. Mutta onhan selvää, että emme voi jättää huomioimatta tekijöitä, jotka saattavat muuttaa toiminnan kulkua. Spiraalimalli taas huomioi toiminnan sosiaaliset, kulttuuriset ja inhimilliset tekijät. Spiraalimallin mukaan kehittämistoiminnassa arviointi saa aikaan kehittämistehtävien, sisältöjen ja toimenpiteiden uudelleen määrittämistä. Salonen (2013, 13–14) on yhdistänyt nämä kaksi mallia konstruktivistiseksi malliksi, jota kehittämistoimintammekin mukailee. Prosessikaaviossa (kuvio 3.) esittelemme prosessin etenemistä.

Kuvio 3. Prosessikaavio kehittämistoiminnasta (mukaihen Salonen 2013, 16–20).

Prosessikaavio on koottu lineaariseen muotoon, jotta prosessin eteneminen havainnollistuisi. Konstruktivistisen mallin mukaisesti prosessi ei kuitenkaan ollut lineaarisesti etenevä, vaan esimerkiksi arviointia tapahtui prosessin jokaisessa vaiheessa. Reflektio kehittämistoiminnassa tarkoittaa jatkuvaa uudelleen arviointia. Kehittämistoiminta vaatii jokaisessa prosessin vaiheessa jatkuvaa asioiden arviointia. Kehittäjiä täytyy sietää jatkuvia muutoksia ja jopa ristiriitoja. (Toikko & Rantanen 2009, 52–53.)

6.2 Kehittämismenetelmät

Dokumentointi

Dokumentointi on käytännön kehittämistoiminnan seurannan väline, sen avulla voidaan suunnata ja arvioida prosessia. Käytännössä dokumenttiaineistoa kerätään eri tavoin ja seurannan tulee olla systemaattista. Tätä toimintaa kuvataan erilaisten keskeisten tapahtumien kuten kalenterin ja aikataulujen avulla. Kehittämispäiväkirjat ovat tästä hyvänä esimerkkinä (Toikko & Rantanen 2009, 80–81.) Dokumenttiaineistojamme ovat kalenteri, muistiot sekä kehittämispäiväkirjat. Dokumenttiaineistoa käsitellään ryhmittelemällä, pelkistämällä ja tulkitsemalla (Anttila 2007, 108–109). Meillä oli tärkeässä asemassa myös sähköpostit ja viestit, jotka olivat muistin tukena ja niihin oli helppo palata tarvittaessa uudelleen.

Sisäisen itsereflektion ja yhteisöllisen reflektion tuloksena syntyvää aineistoa kutsutaan reflektointiaineistoksi. Aineistoa tulkitaan, sille annetaan merkityksiä ja sitä käsitteellistetään. (Anttila 2007, 109.) Pidimme kehittämisprosessin ajalta yhteistä kehittämispäiväkirjaa sähköisesti. Sinne kirjasimme huomiomme, havaintomme, pohdintamme ja prosessin etenemisen. Kirjasimme myös neuvottelut lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Tämä kehittämispäiväkirja on omaa reflektointiamme. Palaverista koottiin muistiot, kuten tapaamisista lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimin kanssa. (Liite 1 & 2.)

Dialogi

Dialogi on vuoropuhelua, jossa kuunnellaan avoimesti keskustelijoiden esiin nostamia asioita (Vilén ym. 2010, 78). Ominaispiirteisiin dialogissa kuuluu aina keskustelijoiden arvostaminen ja keskustelulla on oltava aina tavoite. Tavoitteena on kehittää ajatuksia niin kauan kunnes tasavertaiset keskustelijat saavuttavat yhteisen päämääränsä. (Hakala ym. 2010, 34–35.) Kävimme dialogia lastensuojelun työntekijöiden kesken harjoittelun aikana ja keskustelimme oppaasta tarvittaessa Turun ammattikorkeakoulun tiloissa. Koimme dialogin tärkeyden varsinkin muokatessamme opastamme valmiiseen muotoon.

Kehittämispalaveri

Kehittämisprosessin alussa pidimme ensimmäisen kehittämispalaverin, jossa kyselimme lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon yhdeksältä työntekijältä heidän ajatuksiaan ja toiveitaan opastamme varten. Toinen kehittämispalaveri pidettiin harjoittelun aikana. Palaverissa keskusteltiin oppaan rakenteesta ja sisällöstä. Suunnitelmissa oli pitää myös kolmas kehittämispalaveri oppaan valmistuttua. Päädyimme kuitenkin lähettämään toisen version oppaasta sähköpostitse heille aikataulullisista syistä.

Haastattelu

Kehittämistyömme tiedonkeruumenetelmänä oli myös haastattelu. Toteutimme teemahaastattelun ryhmähaastatteluna, jossa oli mukana varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Haastatteluja varten tarvitsimme haastatteluluvan Salon kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden esimieheltä. Lupahakemus on liitteenä. (Liite 2.) Teemahaastattelu on strukturoidun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto. Haastattelun aikana ollaan suoraan kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa ja joustavuus onkin tämän haastattelumuodon suurin etu. Haastattelun aikana vastauksia voidaan tarkentaa esittämällä lisäkysymyksiä. Teemahaastattelulle on tunnuksenomaista aihepiirien eli teemojen tietäminen, mutta kysymykset eivät ole täysin strukturoituja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–49.) Teemahaastattelun runko on liitteenä 3.

Haastattelu on lähes välttämätöntä nauhoittaa, jotta tallenne säilyy muistin tukena, eikä haastattelutilanne häiriinny vastausten kirjoittamisesta. Nauhoitukseen tulee aina pyytää haastateltavien lupa. Haastateltava tekee haastattelutilanteesta luontevan, kun opettelee teema-alueet ulkoa ja perehtyy aineistoon huolella. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 75, 92–93.) Haastattelija kirjoittaa haastattelun sanatarkasti puhtaaksi eli litteroi koko haastattelun. (Hirsjärvi ym. 2009, 222). Kehittämishankkeen alussa sovimme varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa, ettei heidän työyksikkönsä tai työntekijöiden nimet tule esiin missään vaiheessa työtämme. Pidimme tärkeänä anonymiteettiä, jotta henkilöstön on helpompi kertoa mielipiteensä haastattelussa. Toisen päiväkodin työntekijöitä kävimme haastattelemassa ja toisen päiväkodin työntekijöille lähetimme teemahaastattelun kysymykset sähköpostitse aikataulullisista syistä.

Palautteen keruu

Kehittämistyön päätösvaiheessa keräsimme palautetta yhteistyökumppanilta sähköpostitse. Halusimme saada selville, miten olimme onnistuneet kehittämistyössämme ja omassa toiminnassamme. Emme tehneet valmista palautelomaketta, koska koimme, että vapaamuotoinen palaute olisi meille hyödyllisempää. Toiveen palautteesta lähetimme yhteistyökumppanille samalla, kun lähetimme heille valmiin version oppaasta.

6.3 Kehittämistyön tulokset

Opasta lähdettiin suunnittelemaan yhteistyössä Salon kaupungin lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimin ehdotuksesta. Haastattelimme päiväkotien henkilöstöä, jotta saimme näkemyksen, mitä he toivoisivat oppaassa olevan. Teemahaastattelun muistio on liitteenä 4. Kehittämistyön tuloksena syntyi opas, johon kerättiin tietoa lastensuojelusta, sijoitusprosessista ja siitä, miten varhaiskasvatus voi tukea sijoitettua lasta. Oppaassa on tietoa kiintymyssuhdehäiriöistä ja siitä, miten ne ilmenevät varhaiskasvatuksen arjessa. Opas ei ole toimintamalli tilanteisiin, joissa ongelmia esiintyy, sillä lapset ovat yksilöllisiä ja se, mikä toimii yhden

kanssa, ei välttämättä toimi toisen kanssa. Onkin tärkeää, että ongelmien ilmenytessä kynnyks pyytää apua olisi mahdollisimman matala ja asioista olisi aina hyvä keskustella moniammatillisen työryhmän jäsenten kanssa. Kasvattajan tulee muistaa, että vaikka lapsi on sijoitettu, lastensuojeluilmoitus on tehtävä välittömästi huolen ilmentyessä. Ilmoitus on tehtävä myös silloin, jos huoli jatkuu, vaikka lastensuojeluilmoitus olisikin tehty samasta asiasta aikaisemmin.

Yhteistyöpalaverin perusteella lastensuojelu koki tärkeäksi, että oppaassa olisi tietoa tiedonsaanti- ja anto-oikeuksista sekä ilmoitusvelvollisuudesta. Oppaassa tulisi myös korostaa, että lastensuojeluilmoitus tehtäisiin vielä herkemmin, kun kyse on sijoitetusta lapsesta. Tietoa pitäisi myös olla lapsen oikeuksista ja siitä, että lapsella on oikeus olla päivähoidossa sekä kotikunta-asioista ja korvaavasta päivähoidosta.

Haastatteluiden perusteella varhaiskasvatus koki tärkeäksi, että oppaasta tulisi ilmi, miten tukea sijoitettua lasta. Oppaassa tulisi myös olla tietoa siitä, miten tukea sijoitetun lapsen tunnetaitoja, itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Lisäksi varhaiskasvatus koki tärkeäksi, että oppaassa olisi perustiedot sijoitusprosessista ja yleisimmin esiintyvistä haasteista sijoitetun lapsen käytöksessä. Varhaiskasvatuksen työntekijät kertoivat haastattelussa, että sijoitetun lapsen taustat eivät olleet heillä aina selvillä. He kuitenkin kokivat, että tieto tästä olisi tärkeää lapsen päivähoiton sujuvuuden kannalta, jotta he osaisivat tukea lasta parhaiten kriisitilanteissa. Varhaiskasvatus koki haasteelliseksi työskentelyn sijoitetun lapsen parissa. Toinen haastattelemistamme yksikön työntekijöistä koki, että haasteet liittyivät erityisesti kielenkehityksen erityisvaikeuksiin. Apua tilanteeseen he olivat saaneet tiimistä, esimieheltä ja kiertävältä varhaiskasvatuksen erityisopettajalta.

Vastauksissa oli nähtävissä yhteistyökumppaneiden yhteistyötä hankaloittavia tekijöitä, joita olivat muun muassa epäselvyydet lapsen taustoista, tiedonkulun haasteet ja sosiaalityöntekijöiden vaikea tavoittaminen. Toinen haastattelemistamme päiväkodin työntekijöistä koki, että sosiaalityöntekijää on vaikea tavoittaa.

Henkilöstön oli myös vaikea ymmärtää, miksi he eivät saa tietoa lastensuojelulta perheiden tilanteesta.

”Tarvittais mahdollisimman faktatietoo, et me osattais sit toimii täällä [päiväkodissa], vaik se tieto kuin raadollista oliskin. Mut he [lastensuojelu] tietää et meki ollaan vaitiolovelvollisii. Ja ku meiän ryhmä on saanut sen tiedon, niin osataan myös toimii, koska lapsi saattaa kuitenkin reagoida hyvin pieniinkin asioihin.”

Työntekijät kertoivat, että sijoitetun lapsen taustat eivät ole useimmissa tapauksissa olleet heti selvillä. He kuitenkin kokivat, että tämä tieto olisi tärkeää. Työntekijät olivat joutuneet kyselemään paljon faktatietoa lastensuojelusta, jotta he tietäisivät mihin asioihin heidän tulee kiinnittää huomiota. Työntekijöiden mukaan heidän on paljon helpompi työskennellä sijoitetun lapsen kanssa, kun he tietävät lapsen lähtökohdat ja taustat. Tällöin he osaavat antaa eri tavalla tukea lapselle.

”Totuushan on se, et he [lastensuojelu] halua meiltä kaiken mahdollisen tiedon. Mä koen, et me kaivattais enemmän tietoo siitä, et onko mahdollisesti jotain kotiuttamisaikatauluja, jos ollaan semmoses vaihees prosessii. Me saatetaan mieltii isoi asioit, mihin lapsi laitetaan kouluun, jos tarvii erityistukee, minkä verran hän tarvii. Jos hän on biologises perhees, hän tarvii näin paljon. Ja jos hän on sijaisperhees, mis homma toimii, hän tarviiki vähän vähemmän.”

Haastatteluissa kävi ilmi, että sijoitetulla lapsella on useimmiten pulmia tunne-elämässään. Haastateltavien mukaan lapset voivat olla ujoja, syrjäänvetäytyviä, aggressiivisia ja moniongelmaisia. Kun lapsi on otettu huostaan, lapsen tausta ja varhainen vuorovaikutus vaikuttavat häneen. Työntekijöiden mukaan lapsi voi myös taantua kehityksessään. Työntekijöiden kertoman mukaan myös yhteistyöverkoston kanssa voi olla ongelmia. Palaverit voivat olla harvoin ja siksi oikean tiedon kulkeminen joka suuntaan on haasteellista. Haastateltavat kokivatkin siksi tärkeäksi, että yhteistyöpalaverit pidettäisiin säännöllisesti. Toisen varhaiskasvatuksen yksikön työntekijät kertoivat haastattelussa, että heillä ei aina ole tietoa

lapsesta ja hänen taustoistaan. Heillä ei aina ole myöskään tietoa siitä, onko tiedonkulkua lapsen biologisille vanhemmille rajoitettu ja saako lasta luovuttaa biologiselle vanhemmalle.

”Ei aina välttämättä tieks meillä oo sitä tietoo ja se on se just, et sen tiedon tarttis olla, et saadaanko antaa ja saadaanko kertoo jos se vanhempi tohon ovelle ilmaantuu”.

Kehittämishankeraportin teoriaosuuden ja haastatteluiden vastausten perusteella kokosimme mielestämme tärkeimmät faktatiedot oppaaseen. Pohdimme oppaan ulkoasua, jotta se olisi kiinnostava ja tieto helposti luettavissa. Näin opas tarjoaisi parhaan hyödyn varhaiskasvattajille. Toisen valmiin version oppaasta lähetimme lastensuojelun työntekijöille ja haastattelemllemme varhaiskasvatusyksiköille.

Oppaan sisältö

Haastatteluiden perusteella molempien yksiköiden työntekijöiden mielestä hyvä opas olisi selkeä. Prosessit olisi kuvattu kaavioina tai kuviaina. Oppaan tulisi antaa vastauksia ja avata näkökulmaa. Oppaassa tulisi olla faktaa ja mahdollisen yhteistyötahon puhelinnumeroita, joihin voi tarvittaessa olla yhteydessä. Työntekijät kokivat myös tärkeäksi, että oppaassa painotetaan sitä, että kynnys ilmoituksen tekemiseen olisi mahdollisimman matala. Varhaiskasvatus koki tarpeettomiksi yleiset kehityshaasteet tai erityisvaikeudet.

”Mä mietin et toi on niinku silleen haastava aihe. Ku tavallaan siihen voi laittaa niin valtavan paljon, et mikä siel ois niinku se ydinasia. Kaikkein tärkein, mikä palvelee ja kun on sitä eri tietotasoja siel varhaiskasvatuksen henkilöstöl ja eri käytäntöi eri paikois, et mikä palvelis kaikkia.”

Oppaan alussa on johdanto oppaaseen, miksi tämä opas on tehty, ja kenelle se on tarkoitettu. Alussa muistutamme kasvattajia ilmoitusvelvollisuudesta ja kerromme lastensuojelun prosessista sekä huostaanoton perusteista. Kerromme il-

moitusvelvollisuudesta lastensuojelulain perusteella. Halusimme selventää lastensuojelun prosessia käyttäen apuna kaaviota. Kaavion jälkeen kirjoitimme prosessin vaiheet tiivistäen. Koska olemme tehneet oppaan sijoitetusta lapsesta, kerromme oppaassa huostaanoton perusteet. Huostaanotto on kuitenkin aina viimeisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys.

Kerromme kiintymyssuhteesta, sen tärkeydestä ja siitä, miten lapsi oireilee, jos kiintymyssuhde on häiriintynyt. Oppaassa on tietoa kiintymyssuhteen häiriön korjaamisesta ja toimintaohjeita arjen haastaviin tilanteisiin. Kasvattajan tulee kuitenkin muistaa, että toimintaohjeet ovat yleisiä ja lapsen yksilölliset tarpeet tulee ottaa huomioon. Olemme koonneet nämä asiat oppaaseen kuitenkin tiivistetysti, mikä oli myös varhaiskasvatuksen haastattelun perusteella, toisen yksikön haastateltavien toive. He kokivat, että varhaiskasvatuksessa työskentelevällä tulisi olla jo perustietämys kiintymyssuhteesta ja sen häiriöistä. Toimintaohjeita olemme keränneet lastensuojelusta yhteistyöpalaverin ja dialogien kautta, sekä teoriaa alan kirjoista, joista myös kehittämishankeraportin teoriapohja koostuu.

Seuraavaksi oppaassa muistutamme moniammatillisen yhteistyön tärkeydestä ja lopuksi kerromme, kenellä on oikeus tehdä päätöksiä sijoitetun lapsen puolesta sekä mitä oikeuksia sijoitetulla lapsella on. Lisäksi kerromme lapsen biologisen vanhemman oikeuksista. Halusimme koota loppuun tietokirjallisuutta kasvattajille ja muille asiasta kiinnostuneille, sekä kirjoja, joita olisi hyvä lukea yhdessä lapsen kanssa. Haastatteluiden perusteella varhaiskasvatus koki tärkeäksi yhteystietojen kokoamisen, joten kokosimme loppuun Salon kaupungin sijais- ja jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden puhelinnumerot ja sähköpostiosoitteet. Nämä tiedot kannattaa kasvattajan kuitenkin aina tarkistaa Salon kaupungin omilta internetsivuilta. Tulosseminaarin jälkeen lisäsimme oppaaseen ammattisanaston kasvattajille lastensuojelusta. Koimme tärkeäksi, että sanasto tulee tutuksi kaikille sijoitettujen lasten kanssa työskenteleville.

7 KEHITTÄMISTYÖN YHTEENVETO

7.1 Kehittämistyön arviointi

Kehittämistyö oli monivaiheinen ja haasteellinen. Mielenkiintomme lastensuojelua ja varhaiskasvatusta kohtaan motivoivat työn eteenpäin viemisessä samoin kuin yhdessä työskentely. Saavutimme tavoitteet yhteisellä päämäärällä ja mielenkiinnolla aihetta kohtaan. Perehtyminen aiheeseen lisäsi asiantuntijuuttamme ja siitä tulee olemaan hyötyä tulevaisuudessa meille itsellemmekin.

Kehittämistehtävänä oli kehittää opas varhaiskasvatuksen työntekijöille sijoitetusta lapsesta. Tavoitteena oli myös kehittää työntekijöiden ammattitaitoa oppaan avulla ja tuoda lisää tietoa sijoitetusta lapsesta, kiintymyssuhdehäiriöstä ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Opas auttaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia tukemaan sijoitettua lasta varhaiskasvatuksessa. Pyrimme saavuttamaan tavoitteemme etsimällä monipuolisesti tietoa sijoitetusta lapsesta. Teimme oppaan varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, jossa kerroimme yhteistyöpalavereiden ja haastatteluiden perusteella tärkeäksi koettua tietoa, jota etsimme useista eri lähteistä kriittisesti. Yhteistyöpalavereissa oli mukana asiantuntijoita niin lastensuojelun kuin varhaiskasvatuksenkin kentältä. Kaikilla kehittämistyöhön osallistuneilla toimijoilla oli kokemusta sijoitetun lapsen kanssa työskentelystä, joten olimme heidän osaavan kertoa, mikä tieto oppaaseen on olennaista ja mikä ei.

Kehittämistoiminnan arvioinnin tehtävänä on suunnata kehittämistoiminnan prosessia, tuottaa tietoa kehitettävästä asiasta sekä tuoda esiin kehittämiseen kohdistuvia odotuksia. Olennaista on arvioida, onko kehittämistoiminta saavuttanut tarkoituksensa. Arvioinnissa tarkastellaan kehittämistoiminnan perustelua, organisointia ja toteutusta. (Toikko & Rantanen 2009, 61.) Kehittämistoiminnan luotettavuutta arvioidaan sillä, onko tuotos hyödynnettävissä ja kuinka käyttökelpoinen se on (Toikko & Rantanen 2009, 121, 125). Hirsjärven ym. (2009) mukaan lähteitä valitessa ja tulkitessa tulee olla kriittinen ja objektiivinen sekä valita tuoreimpia lähteitä (Hirsjärvi ym. 2009, 113). Luotettavuuden tekijöihin voidaan lukea

myös toimijoiden sitoutuminen. Sitoutumattomuus heikentää aineistojen, menetelmien ja tulosten luotettavuutta. (Toikko & Rantanen 2009, 124.)

Kehittämistyömme alkoi lokakuussa lupaavasti ja lähdimme innolla kehittämään tuotoksellista kehittämishankettamme. Työn aloittamista helpotti selkeä aihe, alustava suunnitelma ja se, että tunsimme toistemme tavan tehdä työtä. Ensimmäisen lastensuojelun yhteistyöpalaverin jälkeen lähdimme työstämään kehittämishanketta palaverissa esiin tulleiden toiveiden ja lastensuojelun ohjeiden pohjalta. Teimme varhaiskasvatukseen suunnatun teemahaastattelun rungon ja suunnitelmamme tarkentuivat haastatteluiden jälkeen.

Kehittämisoraportin teoriaosuus syntyi nopeasti ja luontevasti. Teoriaosuuden rajaaminen tärkeimpään tietoon vei kuitenkin huomattavan paljon aikaa, mutta lopulta olimme tulokseen tyytyväisiä. Oli haastavaa miettiä ensimmäistä kehittämistyötä tehdessä, mikä tieto on tärkeää ja mikä tarpeetonta. Mielestämme kuitenkin onnistuimme rajaamaan tiedon tärkeimpään mietittäessä oppaan kohdeyhmää. Kehittämishankeraporttimme valmistui suunnitelmamme mukaan, vaikka viimeistely ja arviointivaihe veivätkin oletettua enemmän aikaa. Prosessin lopussa tulikin kiire, jotta saimme kaiken valmiiksi määräaikaan mennessä.

Kehittämisosprosessin edetessä oma ammatillinen kasvumme vahvistui huomattavasti. Prosessi opetti paljon uusia asioita ja kehitti valmiuksia suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen työhön. Yhteinen työskentelymme oli meille jo aikaisemmin tuttua koko koulutuksen ajalta. Tämä oli meille helpottava tekijä, sillä tunsimme toistemme ja tiesimme toisen tavan työskennellä. Olimme myös molemmat varmistuneita toisen motivaatiosta aiheesta ja kehittämistyötä kohtaan. Esimerkillinen vuorovaikutus ja toisen tunteminen olivat hyväksi työllemme ja sen valmistumiselle ajallaan. Tulemme tarvitsemaan kehittämisosprosessin opettamia asioita tulevaisuuden työssämme ja mielestämme näitä oli hyvä harjoitella prosessin aikana. Vuorovaikutustaidot, faktatiedon etsiminen ja lähdekriittisyys ovat kehittyneet huomattavasti prosessin aikana.

Mielestämme kehittämistyö valmistui parhaiten, kun teimme sitä yhdessä. Yhdessä työskentely oli antoisaa ja antoi uusia näkökulmia kehittämistyötä kohtaan.

Työn alussa sovimme yhteiset säännöt ja tämän vuoksi vältimmekin suurimmat ristiriidat. Yhdessä työskentely vaatii aina molemmin puolista joustavuutta, eivätkä kaikki asiat suju aina niin kuin itse haluaisi. Sosiaalialalla työskennellään pääsääntöisesti aina tiimissä ja usein moniammatillisessa työryhmässä, joten tärkeintä onkin suunnata voimat yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, sama periaate oli kehittämistyömme taustalla. Molemminpuolinen motivointi auttoi työn valmistumisessa ja antoi voimaa heikkoina hetkinä. Haasteellisuutta kehittämistyöhön toivat kuitenkin aikataulujen yhteensovittaminen ja koko prosessin sovittaminen muihin opintoihin ja työelämään. Ajanvähyys tuntui välillä turhauttavalta, mutta se opetti asioiden organisointia ja työskentelyä paineen alla.

Pyrimme kaikissa toiminnoissamme eettisyyteen ja luotettavuuteen. Haimme tietoa monipuolisesti ja kriittisesti eri lähteistä. Työskentelyssämme olimme objektiivisia ja vältimme omien mielipiteiden tuomista esiin aineiston valinnassa tai analyysissa. Arvioimme työtämme prosessin eri vaiheissa, hyödynsimme ohjausta ja pyrimme huolellisuuteen ja kriittisyyteen. Kokonaisuudessaan kehittämisprosessi on ollut opettavainen. Prosessin aikana saimme myös itse lisätietoa sijoitetusta lapsesta, kiintymyssuhdehäiriöistä ja sen vaikutuksista sekä sijoitetun lapsen tukemisen tärkeydestä.

7.2 Oppaan arviointi

Kehittämishankkeen tuotos tulee olla käytettävissä kohderyhmässä ja asiasisällön pitäisi sopia kohderyhmälle. Sen pitäisi olla informatiivinen, houkutteleva, selkeä ja johdonmukainen. Tuotoksen valmistuessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että se on suunnattu kohderyhmälle. (Vilka & Airaksinen 2003, 53.) Teimme oppaan varhaiskasvatuksen ammattilaisille, joten lähdimme siitä ajatuksesta liikkeelle, että kasvattajat tietävät jo hyvin paljon lapsen kehityksestä. Tämän vuoksi opas käsittelee sijoitetun lapsen asioita, joista varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee olla tietoisia.

Oppaan arvioinnissa kiinnitimme huomion ensisijaisesti oppaan tekstisisältöön. Ensimmäinen versio oppaasta muokattiin varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun

tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Ensimmäisen version valmistuttua kävimme dialogia yhdessä lastensuojelun kanssa oppaan kehittämiseksi. Tavoitteenamme oli kehittää ajatuksia niin kauan, kunnes saavuttaisimme yhteisen päämäärän ja kaikki toimijat olisivat tyytyväisiä oppaaseen. Toisen version valmistuttua lähitimme sen sähköpostitse lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimille sekä kahden haastattelemamme varhaiskasvatusyksikön työntekijöille. Tulosseminaarissa saimme lisää vinkkejä oppaan muokkaamiseen. Tämän perusteella lisäsimme oppaaseen sanaston lastensuojelun käsitteistä sekä kuvia houkuttelevuuden lisäämiseksi. Varhaiskasvatukselta saadun palautteen jälkeen selkeytimme muuttaman lauserakenteen ja lisäsimme maininnan siitä, mitä yhteistyösuunnitelmassa on hyvä sopia. Varhaiskasvatus oli tyytyväinen oppaan sisältöön. Lastensuojelulta emme saaneet korjausehdotuksia oppaaseen.

Onnistuimme mielestämme kehittämään oppaan, joka on tietomäärältään sopiva ja ulkonäöllisesti houkutteleva. Opasta oli alussa helppo lähteä kehittämään, koska yhteistyöpalavereiden ja haastatteluiden perusteella saimme selvän kuvan siitä, mitä lastensuojelu ja varhaiskasvatus toivoivat siinä olevan. Oppaan avulla varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat saada apua oman työnsä kehittämiseen. Oppaan toimintaohjeista ja muusta informaatiosta on myös hyötyä työskenneltäessä kaikkien lasten kanssa. Oppaan toteutukseen ja suunnitteluun meni arvioitua enemmän aikaa, joten opasta ei ehditty muokkaamaan yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa niin kauan kuin olimme toivoneet.

Kehittämisprosessin tulosten levittäminen on viimeinen vaihe, joka on yleensä oma erillinen tehtävänsä. Tulosten levittäminen osallistaa myös tuotoksen kohderyhmää, sillä heiltä kerätyn tiedon perusteella tuotoksen hyödynnettävyyttä ja käytettävyyttä pystytään arvioimaan ja mahdollisesti kehittämään edelleen. (Toikko & Rantanen 2009, 62–63.) Toimitimme toimeksiantajallemme sekä paperiversion että sähköisen version oppaasta. Sähköisen version toimittaminen oli mielestämme tärkeää, sillä se palvelee jatkokehittämistä. Näin opasta voidaan pitää ajan tasalla helposti ja mahdollisen muokatun version toimittaminen eteenpäin helpottuu. Salon lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon tiimin mukaan oppaalle on tarvetta myös muihin kuntiin sijoitettujen lasten kohdalla. Näissä tapauksissa

opas kulkee lapsen tai sosiaalityöntekijän mukana tarvittavaan varhaiskasvatusyksikköön. Oppaan toimivuutta käytännössä on mahdoton arvioida ilman jatkotutkimuksia. Opas on kuitenkin koottu yhteistyökumppaneiden kanssa, joten uskomme, että opas on toimiva ja käytännöllinen. Kehittämistyön tuloksena syntynyt opas on mielestämme hyödyllinen ja käytännöllinen varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja muille asiasta kiinnostuneille.

7.3 Kehittämisehdotukset

Jatkokehittämistyön aiheena voisi olla kysely tai haastattelu oppaan toimivuudesta. Siinä voisi selvittää, miten opas on edesauttanut varhaiskasvatuksen ammattilaisia heidän työssään sijoitettujen lasten kanssa. Kokemusten perusteella voisi selvittää, mikä oppaassa on ollut toimivaa ja mitä siihen olisi hyvä lisätä tai poistaa. Selvityksen ja mahdollisen uuden teorian tiedon valossa opasta olisi perusteltua päivittää. Oppaan ulkoasua voisi muokata vieläkin houkuttelevammaksi, ottamalla graafikon mukaan hankkeeseen. Tällöin ammattilainen vastaisi visuaalisen ulkoasun suunnittelusta ja se toisi osaltaan lisäarvoa oppaalle.

Opasta voisi laajentaa myös kuulemalla lapsen mielipidettä asioihin. Miten lapsi itse kokee sijoituksen ja mitä hän kokee tarvitsevänsä kyseisessä tilanteessa? Näin oppaasta tulisi laajempi ja siihen saataisiin sijoitetun lapsen näkemys. Tällöin opas palvelisi kohderyhmäänsä paremmin, kun näkemys oppaasta olisi sijoitetulta lapselta ja varhaiskasvatuksen- sekä lastensuojelun ammattilaisilta.

LÄHTEET

- Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi oy.
- Becker-Weidman, A. 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. (toim.) Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-Kustannus, 37–76.
- Becker-Weidman, A. & Shell, D. 2008 Työ lasten kanssa, joilla on diagnosoitu reaktiivinen kiintymyshäiriö: opettajille, sosiaalityöntekijöille, nuorisotyöntekijöille ja muulle henkilökunnalle. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. (toim.) Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-Kustannus, 261–275.
- Broberg, A.; Almqvist, K. & Tjus, T. 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita.
- Bronfenbrenner, U. 2002. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa Vasta, R. (toim.). Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Helsinki: Helsingin yliopisto, 221–288.
- Eronen, T. 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaan otettujen lasten institutionaalisista poluista. Raportti 4/2013. Viitattu 23.3.2016 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104355/URN_ISBN_978-952-245-833-9.pdf?sequence=1
- Hakala, L.; Harju, R.; Manka, M.-L. & Nuutinen, S. 2010. Työn iloa ja imua – työhyvinvoinnin ratkaisuja pientyöpaikoille. Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, S. & Lavikainen, V. 2015. Sattumuksia vai suunnitelmallisuutta? Selvitys sijaishuollon laadusta. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Saatavilla myös <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sattumuksia-vai-suunnitelmallisuutta.pdf>
- Hughes, D. 2006. Tie traumasta tervehtymiseen. Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Tampere: PT-kustannus.
- Hughes, D. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-kustannus.
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 188–210.
- Isoherranen, K. 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa myös https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf
- Johnston, J. & Halocha, J. 2010. Early childhood and primary education: Readings and reflections. Maidenhead: McGraw-Hill International (UK) Ltd.
- Kalland, M. 2005. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 198–233.

- Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 207–216.
- Kangas, U. 2005. Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa Puonti, A-M. Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. 2., painos. Helsinki: Tammi, 105–118.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.
- Kaskela, M. & Kronqvist, E. 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Helsinki: Stakes.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla myös <https://www.thl.fi/documents/10531/136719/Tutkimus%202012%2072.pdf>
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kestilä, L.; Väisänen, A.; Paananen, R.; Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 6/2012, 599–620. Viitattu 11.11.2015 http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/100138/YP6_2012_Kestila%C3%A4.pdf?sequence=1
- Kihlman, E. 2005. Sirpaleista kokonaisuudeksi moniasiantuntijuuden avulla. Teoksessa: Reijonen, M. (toim.). Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 93–117.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kronqvist, E-L. 2011. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 13–30.
- Kyllönen, E & Sassi, E. 2014. Lastensuojelun ja päivähoiton välinen yhteistyö Espoossa. Opin- näytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Espoo: Laurea-ammattikorkeakoulu Viitattu 9.1.2016 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/81201/Sassi_Emilija_Kyllonen_Emmi.pdf?sequence=1
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
- Leary, M.R.; Twenge, J.M. & Qinlivan, E. 2006. Interpersonal Rejection as a Determinant of Anger and Aggression. Personality and Social Psychology Review. 2/2006, 111–132.
- Liston, C.; McEven, B.S. & Casey, B.J. 2008. Psychosocial stress reversibly disrupts prefrontal processing and attentional control. Viitattu 1.4.2016 <http://www.pnas.org/content/106/3/912.full.pdf>
- Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita.
- Mantila, R.; Mikkonen, M. & Väinölä, L. 2008. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa: Lastensuojelun perhehoidon työkirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Oppaita ja työkirjoja 6:2008. Viitattu 5.1.2016 <http://docplayer.fi/2719637-Onnistuneen-sijoituksen.html>
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Mäkelä, J. & Salo, S. 2012. Varhaisen vuorovaikutussuhteen häiriöiden tunnistaminen ja hoitaminen. Teoksessa Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 260–268.

Mäntymaa, M. & Puura, K. 2011. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 17–27.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita valmistellaan Opetushallituksessa. Viitattu 5.4.2016 http://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteita_valmistellaan_opetushallituksessa

Perälä, M-L.; Halme, N. & Konste, O. Johtaminen, palvelut ja lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 121–134.

Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. 3., uudistettu painos. Helsinki: Kirjapaja

Punamäki, R. 2005. Lapsuuden traumaattiset kokemukset. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 174–197.

Puura, K. & Mäntymaa, M. 2010. Vanhemman ja vauvan vuorovaikutus. Teoksessa Deufel, M. & Montonen, E. (toim.) Onnistunut imetys. Tampere: Duodecim, 23–48.

Raision kaupunki 2016. Perhehoidon toimintaohje. Viitattu 7.3.2016 <http://raisio02.hosting.documenta.fi/kokous/2012207247-5-1.PDF>

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: WSOY.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.

Salminen, E. & Tynninen, K. 2011. Omahoitajana päiväkodissa. Omahoitajuus pedagogisena työmenetelmänä. Helsinki: Pedatieto.

Salon kaupunki 2011. Salon kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma. Viitattu 29.3.2016 <http://www.salo.fi/paivahoito-jakoulutus/paivahoitojaesiopetus/> > Salon kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma.

Salon kaupunki 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Viitattu 9.3.2016 <http://docplayer.fi/3752920-Salon-kaupungin-lasten-ja-nuorten-hyvinvointisuunnitelma-sosiaali-ja-terveyslautakunta-12-9-2012.html>

Salon kaupunki 2015a. Lastensuojelu. Viitattu 5.12.2015 <http://www.salo.fi/sosiaalijaterveyspalvelut/lapsiperheidenpalvelut/lastensuojelu/>

Salon kaupunki 2015b. Varhaiskasvatus Salossa. Viitattu 23.12.2015 <http://www.salo.fi/paivahoitojakoulutus/paivahoitojaesiopetus/>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön – opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Saatavilla myös <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Sandberg, S. 2000. Lasten ja nuorten stressi. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 20/2000, 2282–2287. Viitattu 4.4.2016 <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo91831.pdf>

Scaer, R. 2005. The trauma spectrum. Hidden wounds and human resiliency. New York: W. W. Norton.

Seppänen, P.; Hansen, M.; Janhunen, T.; Kytöpuu, K.; Salo, S.; Seppänen, S.; Tapio, N. & Vilén, M. 2010. Perhetyön työkalupakki täydentyy. Teoksessa Vilén, M.; Seppänen, P.; Tapio, N. & Toivanen R. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 207–258.

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria. Tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 15/2004, 1866–1873. Viitattu 9.3.2016 <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2005. Ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.–4. painos. Helsinki: WSOY, 7–12.

Sinkkonen, J. 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Helsinki: Duodecim, 148–164.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009/ 41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla myös <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112426/URN%3aNB%3afi-fe201504226656.pdf?sequence=1>

Suhonen, E. & Kontu, E. 2006. Moniammatillinen yhteistyö. Teoksessa Pihlaja, P. & Kontu, E. (toim.) Arjen moninaisuutta – Erityisryhmät päiväkodissa. Stakesin raportteja 14/2006, 29–32.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. 1., painos. Helsinki: WSOY.

Tenhonen, T. 2012. Ole rohkeasti moralisti. Lapsen maailma 1/2012, 18.

THL 2015a. Lastensuojelu 2014. Viitattu 23.10.2015 <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>

THL 2015b. Lastensuojelun käsikirja. Huostaanotto. Viitattu 5.12.2015 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

THL 2015c. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. Viitattu 5.12.2015 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

THL 2016a. Lastensuojelun käsikirja. Kiireellinen sijoitus. Viitattu 14.3.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>

THL 2016b. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen. Viitattu 5.4.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/-lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

THL 2016c. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun tarpeen selvittäminen. Viitattu 5.4.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/-lastensuojelutarpeen-selvitys>

THL 2016d. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen oikeudet sijaishuollossa. Viitattu 1.4.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/hoito-ja-kasvatus-sijais-huollossa/lapsen-oikeudet-sijaishuollossa>

THL 2016e. Varhaiskasvatus. Viitattu 5.4.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-japerheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

THL 2016f. Lastensuojelun käsikirja. Jälkihuolto. Viitattu 7.4.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Tideman, E.; Vinnerljung, B.; Hintze, K. & Aldenius Isaksson, A. 2011. Improving foster children's school achievements. Promising results from a Swedish intensive study. Adoption & Fostering 35/1, 44–56.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. painos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 54–65.

Varhaiskasvatustilasto 19.1.1973/36.

Varhaiskasvatussuunnitelma perusteet 2005. Stakes: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 2.3.2016 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Vilén, M.; Tapio, N.; Janhunen, T.; Nissinen, L. & Seppänen, S. 2010. Teoksessa Vilén, M.; Seppänen, P.; Tapio, N. & Toivanen R. (toim.). Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 61–99.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Välivaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepöyrässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Välivaara, C. 2008. Lapsilähtöisen työskentelyn periaatteet. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Jyväskylä: Ps-kustannus, 79–82.

Välivaara, C. 2010. Ihmeet tapahtuvat arjessa. Kiintymyssuhteissaan traumatisoituneiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa. Viitattu 6.12.2015 http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/raportit/traumatisoitunut_lapsi_varhaiskasvatuksessa.pdf

Kehittämispalaveri 1

KEHITTÄMISPALAVERI 22.10.2015

Salon kaupungintalo

PAIKALLA:

Anna-Leena Nummela, Johanna Nikander ja Salon lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon työntekijät: sosiaalityöntekijät, sosiaalihoitajat ja perhetyöntekijä

ESITTELY

Kerroimme lastensuojelun työntekijöille kehittämishankkeestamme ja sen sisällöstä. Kyselimme heidän mielipiteitään oppaasta sekä heidän näkemystään sen tulevasta sisällöstä.

TOIVEET

Lastensuojelun työntekijät toivoivat oppaassa olevan:

- tiedonsaanti-/ -anto-oikeudet
- ilmoitusvelvollisuudesta muistuttaminen (herkemmin sijoitetusta lapsesta)
- lapsen oikeudet, oikeus olla päivähoitossa
- kotikunta-asiat
- korvaava päivähoito

PÄÄTETTIIN

- Johtava sosiaalityöntekijä selvittää tarvitaanko lastensuojelun esimieheltä lupa siihen, että kehittämishanke tehdään yhteistyössä heidän kanssaan.
- Pitää toinen kehittämispalaveri harjoittelun aikana, jolloin olemme edenneet opinnäytetyössämme. Tällöin myös sovimme seuraavan kehittämispalaverin ajankohdan.
- Haastatella kahden varhaiskasvatusyksikön työntekijöitä.

Haastattelujen lupa-anomus

6.11.2015

Varhaiskasvatuspalveluiden esimies Anna Karlsson
Salon kaupungin varhaiskasvatuspalvelut

HAASTATTELUJEN LUPA-ANOMUS

Opinnäytetyö ”Sijoitettu lapsi varhaiskasvatuksessa”

Olemme kolmannen vuoden sosiaali-alan opiskelijoita. Olemme tekemässä opinnäytetyötä yhteistyössä Salon lastensuojelun ja kahden Salon varhaiskasvatusyksikön kanssa. Kehittämistyömme tuotoksena valmistuu opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille sijoitetusta lapsesta.

On tärkeää, että oppaaseen saadaan varhaiskasvatuksen henkilöstön mielipide ja ehdotukset mukaan. Tämän vuoksi pyydämme lupaa yhteistyöhön x ja x varhaiskasvatusyksiköiden henkilöstön kanssa. Henkilöstöä on tarkoitus haastatella ryhmähaastatteluna tai yksilöhaastatteluna, miten se parhaiten heille sopii. Tarkoituksena on myös haastatteluiden lisäksi pitää kehittämispalaveria, jotta oppaasta saadaan toimiva, käytännönläheinen ja tarpeisiin vastaava.

Mikäli x tai x varhaiskasvatusyksiköille ei käy yhteistyö, pyydämme lupaa tällöin yhteistyöhön x varhaiskasvatusyksikön kanssa.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Haastateltavien henkilöllisyys ei tule missään tutkimuksen vaiheessa esille. Haastattelut on tarkoitus nauhoittaa. Haastattelut suoritetaan joulukuun 2015 – helmikuun 2016 aikana. Opinnäytetyön valmistuttua haastattelumateriaali ja nauhoitukset tuhotaan.

Opinnäytetyö liittyy sosionomi (AMK) – tutkinnon suorittamiseen Turun Ammattikorkeakoulussa. Työtä ohjaavat Terttu Parkkinen ja Liisa Pirinen.

Annan suostumukseni yhteistyöhön ja haastatteluiden nauhoittamiseen tutkimuksellisissa tarkoituksissa.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Yhteistyöterveisin:

Johanna Nikander ja Anna-Leena Nummela

Teemahaastattelun runko

Kysymykset on tehty sillä ajatuksella, että varhaiskasvatuksen työntekijöillä on kokemuksia sijoitetuista lapsista. Jollei näin kuitenkaan ole, toivomme, että vastaatte kysymyksiin ajatellen mahdollista tilannetta.

- Onko teillä ollut sijoitettuja lapsia varhaiskasvatusuranne aikana?
- Ovatko lapsen taustat olleet heti selvillä?
- Onko varhaiskasvatuksen työntekijöillä tarvetta tietää sijoitetun lapsen taustoista?
- Mahdolliset haasteet
 - sijoitettu lapsi
 - yhteistyö (lastensuojelu, sijaisvanhemmat / sijaishuoltoyksikkö, vanhemmat)
- Työskentely sijoitetun lapsen kanssa
- Mitä tietoa kaipasitte kriiseissä, haasteissa yms.?
- Oppaan sisältö? Tärkeää, tarpeetonta
- Yhteistyö lastensuojelun kanssa
- Koetteko saavanne tarpeeksi tietoa sijoitetusta lapsesta?

Mitä tietoa haluaisitte lisää?

Teemahaastattelu

Kehittämispalaveri ja teemahaastattelu 8.1.2016 klo 12.30

- Paikalla: Anna-Leena Nummela, Johanna Nikander ja varhaiskasvatuksen edustajina lastentarhanopettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- Esittely: Kerroimme varhaiskasvatuksen työntekijöille kehittämistyöstämme ja sen sisällöstä. Keskustelu eteni teemahaastattelun mukaan, minkä teemakysymykset olimme lähettäneet heille etukäteen.
- Toiveet: Sijoituksen lähtökohdat ja taustat, jotta varhaiskasvatus osaa tukea lasta.
Sijoitusprosessi
Yhteistyöpalaveri lastensuojelun kanssa
Tietoa tiedonsaannista, jos on rajoituksia
- Päätettiin: Päätettiin että jatkossa toimimme sähköpostin välityksellä. Tarvittaessa olemme molemmin puolin yhteydessä ja ennen valmista opasta lähetämme heille koeversion siitä, mitä muokkaamme tarvittaessa.

Kehittämispalaveri 2

Kehittämispalaveri 14.1.2016

Paikalla: Johanna Nikander ja sijais- ja jälkihuollon sosiaaliohjaaja

Esittely: Käyty läpi oppaan rakennetta.

Toiveet: Kiintymyssuhteen määrittely
Tiedonsaantioikeus
Toimintaohjeita oppaaseen

Päätettiin: Lähettää oppaasta versio ennen sen valmistumista. Lastensuojelu poh-
tii sen jälkeen yhdessä, onko opas hyvä sellaisenaan vai tarvitseeko sitä muuttaa.

Salon kaupunki
2016

Varhaiskasvatus
sijoitetun lapsen
tukena

Lapsi

*Lapsi, jota ivataan, oppii pelkäämään.
Lapsi, jota arvostellaan, oppii tuomitsemaan.
Lapsi, jota petetään, oppii pettämään.
Lapsi, joka kohtaa vihamielisyyttä, oppii hyökkäämään.
Lapsi, joka saa hellyyttä, oppii rakastamaan.
Lapsi, jota rohkaistaan, oppii luottamaan itseensä.
Lapsi, joka saa tuntea totuuden, oppii ymmärtämään oikeutta.
Lapsi, jota kiitetään, oppii olemaan kiitollinen.
Lapsi, joka näkee annettavan omasta muille,
oppii olemaan huomaavainen.
Lapsi, joka saa tietoa, oppii tuntemaan viisauden.
Lapsi, jota kohtaan tunnetaan kärsivällisyyttä,
oppii olemaan pitkämielinen.
Lapsi, joka elää onnellisena,
löytää rakkauden ja kauneuden.*

Donald Russell

SISÄLLYSLUETTELO

1	Ilmoitusvelvollisuus.....	5
2	Lastensuojeluprosessi	6
3	Huostaanoton perusteet.....	8
4	Kiintymyssuhde.....	9
5	Kiintymyssuhdehäiriöt	10
6	Kiintymyssuhdevaurioiden korjaaminen	11
7	Toimintaohjeita.....	13
8	Moniammatillinen yhteistyö.....	14
9	Päätösvalta ja oikeudet.....	15
	Lapsen oikeudet.....	16
	Sijaisvanhemmat tai sijoituspaikan työntekijät	17
	Biologiset vanhemmat	17
10	Kirjallisuutta	18
	Kasvattajille.....	18
	Lasten kanssa luettavaksi.....	19
11	Lastensuojelun sanastoa	20
12	Yhteystiedot:.....	24

Lukijalle

Tämä käsissäsi oleva opas on suunnattu varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja muille asiasta kiinnostuneille. Opas on tehty Turun ammattikorkeakoulun sosionomi (amk) opintoihin liittyvänä opinnäytetyönä. Oppaan tavoitteena on lisätä tietoa sijoitetusta lapsesta ja hänen mahdollisista tarpeistaan sekä toimintaohjeita haastaviin tilanteisiin. Päivähoito on tärkeässä asemassa sijoitetun lapsen selviytymisen ja hyvinvoinnin tukemisessa.

Sijoitetulla lapsella on takanaan vähintään yksi kiintymyssuhteen katkos sekä usein turvaton varhaislapsuus ja traumaattisia kokemuksia. Nämä turvattomat kiintymyssuhdemallinsa lapsi tuo mukanaan varhaiskasvatukseen ja se asettaa haasteita kasvatushenkilöstölle, joiden tehtävänä on tarjota korjaavia ja korvaavia vuorovaikutuskokemuksia. Tieto varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä sekä erilaisista kiintymyssuhteista ja niiden luonteesta on tärkeää kaikille, jotka työskentelevät sijoitettujen lasten parissa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen tulee tietää, miten lasta voidaan auttaa ja tukea hänen yksilöllisessä tilanteessaan. Tieto auttaa aikuisia ymmärtämään lapsen käytöstä ja vastaamaan siihen lapsen kehitystä tukevalla tavalla.

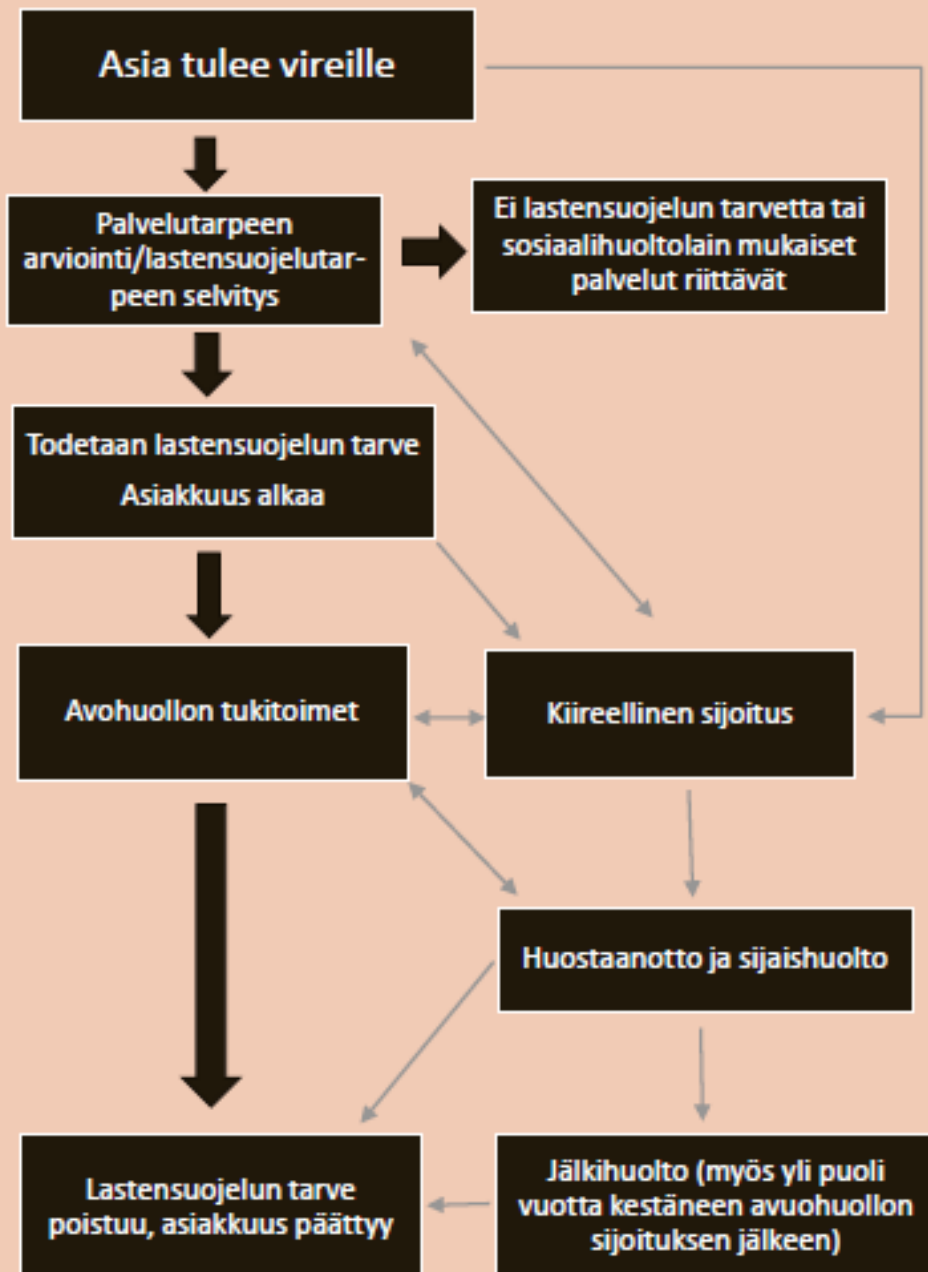
1 ILMOITUSVELVOLLISUUS

Lastensuojelulaki velvoittaa varhaiskasvatuksen ammattilaiset ilmoittamaan, jos he ovat työssään saaneet tietää lapsesta, jonka lastensuojelun tarve tulisi selvittää. Lain mukaan salassapitovelvoitteet eivät estä ilmoituksen tekemistä.

Kun kasvattaja huolestuu lapsesta, hänen tehtävänä on havainnoida lapsen käyttäytymistä. Havainnoimalla kasvattaja saa arvokasta tietoa lapsesta ja syistä käyttäytymisen takana. Kasvattajan velvollisuutena on keskustella asiasta sijaisvanhempien tai sijaishuoltopaikan ohjaajien ja moniammatillisen työryhmän kanssa ja tarvittaessa tehdä asiasta lastensuojeluilmoitus. Kasvatushenkilöstön tulee muistaa, että kynnys lastensuojeluilmoituksen tekoon tulee pitää matalana varsinkin, kun kyse on sijoitetusta lapsesta. On turha murehtia, onko huoli riittävä tai onko hän varmasti arvioinut tilanteen oikein. Vaikka ilmoitus ei johtaisikaan toimiin, ovat pienet vihjeet ja huolestumiset arvokasta tietoa ja auttavat kokonaistilanteen arvioinnissa myös tulevaisuutta ajatellen.

2 LASTENSUOJELUPROSESSI

Lastensuojeluprosessi lähtee käyntiin lastensuojeluilmoituksesta. Saatuaan ilmoituksen sosiaalityöntekijä arvioi, onko kiireelliselle lastensuojelulle tarvetta. Mikäli tilanne ei vaadi kiireellisiä toimia on sosiaalityöntekijän aloitettava sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi ja tämän yhteydessä arvioidaan, tarvitseeko lapsi tai perhe lastensuojelun palveluja.

Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien kyvyt ja mahdollisuudet huolehtia lapsen perustarpeista, turvallisuudesta, hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta. Sosiaalityöntekijä voi olla asian selvittämiseksi yhteydessä myös eri asiantuntijoihin, yhteistyötahoihin ja lapsen läheisiin ihmisiin. Selvitystyön päätyttyä sosiaalityöntekijä päättää mahdollisesta asiakkuuden aloittamisesta ja jatkotoimenpiteistä tai arvioi ettei perheellä ole tarvetta lastensuojelulle. Lastensuojelun asiakkuutta ei aloiteta, jos sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ja tuki ovat riittäviä ja ovat mahdollista järjestää.

Avohuollon tukimuodot vaihtelevat yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeiden mukaan. Tukimuotoja ovat esimerkiksi taloudellinen tuki, lapsen päivähoito, perhetyö ja lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut. Mikäli avohuollon tukimuodot eivät riitä, ryhdytään tilanteen vaatiessa valmistelemaan huostaanottoa.

Jälkihuoltoa järjestetään vähintään puoli vuotta kestäneen sijoituksen jälkeen. Sen tarkoituksena on auttaa lasta tai nuorta kotiin palaamisessa tai itsenäistymisessä. Jälkihuoltoa on mahdollista saada sijoituksen ja avohuollon sijoituksen jälkeen.

3 HUOSTAANOTON PERUSTEET

Huostaanotto on aina viimeisin keino turvata lapsen tilanne. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee huostaanottoa. Huostaanotolle on oltava lain mukaiset edellytykset ja sosiaalityöntekijän on pystyttävä perustelevaan, miksi avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä ja miksi sijaishuolto on lapsen edun mukaista.

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisellä sijoituspäätöksellä, jos lapsi on välittömässä vaarassa. Kiireellinen sijoitus voi johtua lapsen kasvuolosuhteissa olevista ongelmista, lapsen omasta käyttäytymisestä tai huoltajien kykenemättömyydestä hoitaa lasta. Kiireellisen sijoituksen jälkeen lapsen tilannetta ryhdytään selvittämään rauhassa.

”Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai*
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.*

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

- 1) 7 luvussa tarkoitetut toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja*
- 2) sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista.”*
(Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

4 KIINTYMYSSUHDE

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja ensisijaisen hoitajan välistä tunnesuhdetta. Kiintymyssuhde on ensisijaisesti tunnesäätelysuhde, jossa aikuinen säätelee lapsen tunteita ja sisäistä tilaa pitäen ne hallittavalla alueella. Tämä antaa lapselle mahdollisuuden kokea sekä voimakkaita mielihyvän kokemuksia, että kestää pahaa oloa. Säätelykyvyn kuormittuessa lapsi stressaantuu ja sen ylittyessä traumatisoituu, jos tarjolla ei ole ulkopuolista säätelyapua.

Turvallinen eli luottavainen kiintymyssuhde syntyy, jos aikuinen osaa vastata lapsen aloitteisiin ja hätään johdonmukaisesti tilanteeseen sopivalla tavalla. Varhaiskasvatuksessa kasvattajan tulee oppia tuntemaan lapsi, jotta osaa vastata tämän aloitteisiin ja tuen tarpeisiin. Sijoitetun lapsen kohdalla havainnointi onkin suuressa roolissa. Aikuisen aidolla kiinnostuksella lapsen asioihin on suuri positiivinen ja energisoiva vaikutus.

Turvallisesti kiintyneellä lapsella on hyvä itseluottamus ja hän ajattelee tulevaisuudesta ja itsestään positiivisesti. Turvallinen kiintymyssuhde auttaa lasta säätelemään tunteita ja omaa käyttäytymistä sekä selviytymään vastoinkäymisistä. Turvallisesti kiintyneet lapset ovat empaattisia ja sosiaalisia, he osaavat käyttää järkeä ja tunnetta sosiaalisissa tilanteissa. Heillä on monipuolisemmat taidot erilaisten konfliktitilanteiden ratkomiseen ja he ovat vähemmän aggressiivisia. Turvallisesti kiintyneet lapset näyttävät avoimemmin tunteitaan ja tunneskaala on laajempi ja tunteet ovat tilanteeseen nähden sopivia.

5 KIINTYMYSSUHDEHÄIRIÖT

*Kun muistelen lapsuuttani,
kaikkein selkeimmin näen kauhukuvat.
Ne kerrat kun minua peloteltiin tai hyötiin
ovat sitkeimpiä muistoja.*

*Sillä lapsi pitää rakkautta itsestään selvänä,
kaikki muu on vastoin ihmisen luontoa.
Sillä hetkellä kun ihminen astuu elämään,
hän on vain kiintynyt eläin.*

Björn Afzelius: Ikaros

Kiintymyssuhdehäiriöllä tarkoitetaan tilannetta, jossa varhainen kiintymyssuhde on vaurioitunut lapsuudessa lasta läheisesti hoitavan henkilön taholta. Lapsen hätään ei ole vastattu tai reagointi on ollut epäjohtonmukaista. Näissä tilanteissa lapsi oppii jonkin uuden tavan, jolla saa aikuisen reagoimaan. Sijoitettu lapsi on saattanut kokea toistuvasti turvattomuutta, hylkäämisen tunteen tai läheisen ihmissuhteen katkeamisen. Tutkimuksien mukaan stressi heikentää aivojen otsalohkojen etuosan kuorikerroksen toimintaa. Se aiheuttaa erilaisia ongelmia, kuten vaikeuksia ajatella luovasti, ratkaista ongelmia sekä vaihtaa tarkkaavaisuuden kohdetta. Aivot voivat palautua kuitenkin, mikäli stressi on lyhytkestoista. Siksi onkin tärkeää saada lapsen stressi vähenemään mahdollisimman nopeasti, jotta aivot voisivat palautua ja stressin vaikutus aivoihin olisi mahdollisimman vähäistä.

Sijoitetulla lapsella voi esiintyä muun muassa ylikiltteyttä, vetäytymistä, aggressiivisuutta, uhmakkuutta tai ylivalppautta. Joskus tavalliselta näyttävä asia voi palauttaa lapsen mieleen traumaattisen kokemuksen esimerkiksi muistikuvana, hajuna tai äänenä. Tällöin lapsen käytös saattaa vaikuttaa tilanteeseen nähden kummalliselta. Varhaiskasvatuksessa lapsella tulee olla turvallinen ympäristö ja ympärillä kasvattajia, jotka auttavat häntä tunteiden käsittelyssä ja vuorovaikutuksessa.

6 KIINTYMYSSUHDEVAURIOIDEN KORJAAMINEN

Varhaiskasvatuksen tärkeimpänä tehtävänä sijoitetun lapsen kohdalla on luoda turvallisuuden tunne. Lapselle tuo turvallisuuden tunnetta ennakoitavuus ja arkielämän rutiinit. Mitä selkeämmin lapsi tietää, mitä on odotettavissa ja mitä häneltä odotetaan sitä turvallisemmalta ja varmemmalta hänestä tuntuu. Kun kasvattaja asettaa lapselle rajoja, lapsen turvallisuus ja ahdistus lisääntyvät yhtä paljon. Aikuisen tehtävänä onkin kertoa empaattisesti lapselle syy siihen, miksi hän rajaa lapsen käytöstä. Syy on kerrottava niin, että lapsi ymmärtää päätöksen ja luottaa siihen. Sääntöjen tulee olla yksinkertaisia ja johdonmukaisia, eikä niitä saa olla liikaa. Sääntöjen noudattamisessa ei pidä olla joustava, vaan aikuisten tulee olla johdonmukaisia ja toimia yhteisten sovittujen sääntöjen mukaan.

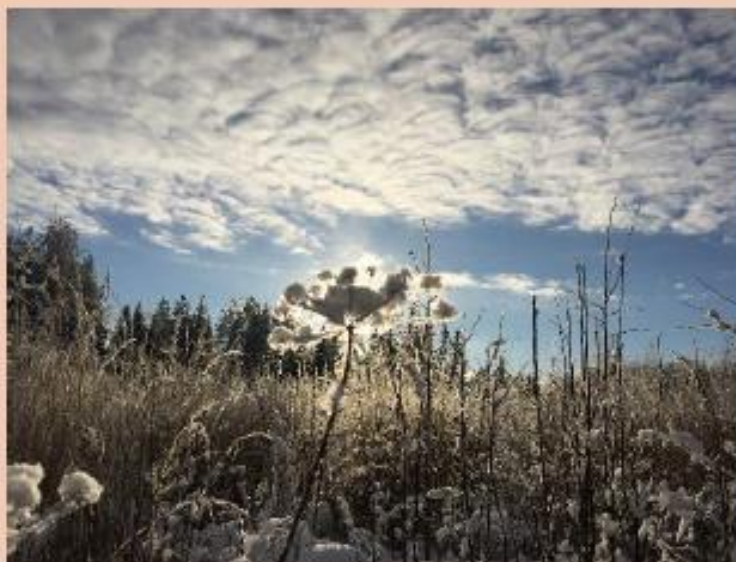
Lapsen tulisi kokea olevansa tärkeä ja merkityksellinen omana itsenään. Kasvattajan kiinnostunut, hyväksyvä ja empaattinen asennoituminen lapseen toimii korjaavana kokemuksena. Kiinnostuksen voi näyttää selvästi kyselemällä ja keskustelemalla lapsen asioista. Vaatii paljon aikaa ja työtä, että lapsi saadaan vakuuttuneeksi siitä, että toiseen ihmiseen voi luottaa.

Lapselle on tärkeää, että hän saa tunnustusta hyvästä käytöksestä ja hyvistä päätöksistä, mutta yhtä tärkeää on myös seuraamukset huonosta käytöksestä ja huonoista päätöksistä. Jos lapsi on toiminut sopimusten vastaisesti, häntä autetaan ymmärtämään tekonsa seuraukset ja annetaan mahdollisuus korjata asia. Lapsi oppii ymmärtämään, että hänen käyttäytymisellään on merkitys ja hän voi vaikuttaa asioihin. Syyn ja seurauksen periaatteen oppiminen rohkaisee lasta luottamaan ihmissuhteisiin. Sijoitetulle lapselle voi olla vaikeaa ottaa vastaan myönteistä palautetta. Aiemmista kokemuksistaan johtuen lapsen on vaikeaa nähdä itsensä hyvänä ja arvokkaana.

Positiivinen palaute pienistäkin edistymisaskelista antaa lapselle tunteen hyväksytyksi tulemisesta. Tämän palautteen on kuitenkin oltava aitoa, perusteltua ja kytkeydyttävä konkreettisiin havaintoihin.

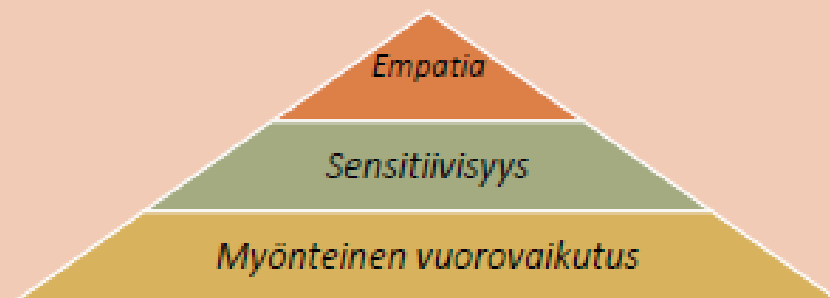
Varhaiskasvatuksessa tulee tukea lapsen tunteiden säätelyä ja muistaa kuitenkin, että kaikki tunteet ovat sallittuja. Lapsi ei osaa kertoa asioista samalla tavalla kuin aikuinen. Lasta on kuitenkin kuunneltava, sillä ainoastaan hän itse osaa kertoa, miltä hänestä tuntuu. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lasta käsittelemään tunteitaan ja tulemaan toimeen erilaisten tunteiden kanssa. Lapsi oppii vähitellen ilmaisemaan ja säätämään tunteitaan hyväksytyllä tavalla. Yhtä tärkeää on, ettei aikuinen menetä malttiaan. Lapsi saattaa pyrkiä manipuloimaan ja toivoa, että aikuinen menettäisi malttinsa. Se on lapsen keino pyrkiä kontrolloimaan ympäristöään. Lapsen stressinsietokyky ja joustavuus kasvavat, kun lapsen myönteistä minäkäsitystä tuetaan sekä opetetaan tunne-, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja.

Sijoitetun lapsen tukitarpeita ei voi suunnitella yleisellä tasolla, vaan jokainen lapsi on kohdattava yksilönä, omana itsenään. Näin lapsella on mahdollisuus löytää ja saada omat voimavaransa käyttöön.

7 TOIMINTAOHJEITA

- ✓ Auta lasta käsittelemään tunteita, älä jätä tunnekuohussa olevaa lasta yksin.
- ✓ Rauhoita lapsi ja pysy itse rauhallisena
- ✓ Rohkaise lasta kertomaan tunteistaan, auta häntä tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan ja tarvittaessa sanoita niitä lapselle.
- ✓ Osoita ja sanoita lapselle myös toisten tunteita
- ✓ Pura lapsen kanssa vaikea tilanne osiin.
- ✓ Auta lasta ymmärtämään erilaisten tekojen seuraukset ja mieti lapsen kanssa yhdessä, miten tilanteen voi korjata.
- ✓ Anna palautetta onnistumisista!
- ✓ Näytä lapselle, että hän on tärkeä omana itsenään, ole kiinnostunut lapsen asioista
- ✓ Valmista lapsi huolella siirtymä- ja muutostilanteisiin.
- ✓ Havainnoi lasta, kirjaa ylös havaintosi!
- ✓ Kohtaa lapsi yksilönä, omana itsenään!
- ✓ Tee yhteistyötä tiimissä ja moniammatillisessa työryhmässä.
- ✓ Huolen kasvaessa, tee lastensuojeluilmoitus!

8 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

Ongelmien ehkäisyssä ja lasten hyvinvoinnin edistämiseksi nähdään vaikuttavana tekijänä moniammatillinen yhteistyö. Yhteistyön yhtenä tavoitteena on mahdollisimman varhainen puuttuminen riskitilanteissa. Varhaiskasvatuksessa tehdään laajaa yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalvelujen toimijoiden kanssa, jotta yksittäisen lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista voitaisiin tukea mahdollisimman hyvin. Yhteistyökumppaneita ovat muun muassa neuvola, kasvatus- ja perheneuvola, lastensuojelu, perhetyöntekijät, terapeutit, päiväkodin johtaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tietenkin sijaishuolto.

Varhaiskasvatushenkilöstön tulee havainnoida sijoitetun lapsen käyttäytymistä ja dokumentoida havainnot. Havainnoimalla kasvattaja saa arvokasta tietoa lapsesta, syistä käyttäytymisen takana ja tuen tarpeista. Kasvattajan velvollisuutena on keskustella asiasta sijaisvanhempien tai sijaishuoltopaikan ohjaajien sekä moniammatillisen työryhmän kanssa, jos havaitsee huolta lapsesta, kaipaa vertaistukea tai konsultaatioapua.

- ✓ Lapsen aloittaessa päivähoiton tai vaihtaessa päiväkotia, olisi hyvä pitää aloitus/siirtopalaveri, jotta lasta osattaisiin tukea mahdollisimman hyvin varhaiskasvatuksessa. Tapaamisessa sovitaan yhdessä asiat, joissa sosiaalityöntekijä toivoo varhaiskasvatuksen tukevan lasta. Tapaamisessa sovitaan myös siitä, missä asioissa ollaan yhteydessä sosiaalityöntekijään ja missä sijaisperheeseen.
- ✓ Jos siirtopalaveri ei heti onnistu, voidaan oleelliset tiedot kirjata varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sitä voidaan tarkentaa sijoitetun lapsen kohdalla ja kirjata ylös tiedot biologisista vanhemmista, mahdollisesta yhteydenpidosta heidän kanssaan tai yhteydenpidon rajoituksista. Suunnitelmaan tulee myös kirjata lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän yhteystiedot ja mahdolliset muut yhteistyötahot.
- ✓ Sijaishuoltopaikka on vaitiolovelvollinen lasta ja tämän perhettä koskevista asioista, eikä tämän vuoksi voi kertoa päivähoitoon ilman lupaa lasta tai hänen perhettään koskevia asioita. Sosiaalityöntekijä päättää tiedoista, jotka ovat olennaisia tietoja sijoitetusta lapsesta varhaiskasvatuksen ammattilaisille.

9 PÄÄTÖSVALTA JA OIKEUDET

Lapsen edun toteutuminen on lastensuojelun tärkein periaate. Lapsen etu otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Lastensuojelulaki takaa jokaiselle lapselle oikeuden monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaki korostaa lapsen oikeutta osallistua häntä koskeviin asioihin ja päätöksiin.

Kun lapsi ei asu kotona ja huostaanottopäätös on voimassa, sosiaalitoimi päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta ja valvonnasta, opetuksesta, terveydenhuollosta ja muusta huolenpidosta. Sosiaalityöntekijän velvollisuutena on valvoa, että lapsen etu toteutuu ja, että lapsi saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Sosiaalityöntekijä on avustaa lasta tarvittaessa myös puhevallan käytössä ja valvoo, että lapsen mielipiteet tulevat kuulluksi.

Sosiaalitoimella on kuitenkin velvollisuus toimia laajasti yhteistyössä lapsen ja vanhempien kanssa ja ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Vaikka sosiaalityöntekijä ei vastaa arjen huolenpidosta, hänen tulee olla tietoinen lapsen asioista kokonaisuudessaan pystyäkseen arvioimaan ja järjestämään esimerkiksi lapsen tarvitsemia tukitoimia.

LAPSEN OIKEUDET

Kaikilla varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvilla on oikeus saada varhaiskasvatusta. Esiopetus kuuluu myös varhaiskasvatukseen ja se tuli velvoittavaksi elokuussa 2015. Eduskunta hyväksyi ehdotuksen subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisesta 20 tuntiin viikossa, mikäli lapsen toinen vanhempi on kotona. Kunnat saavat itse päättää rajaamisesta ja Salon kaupunki on tehnyt päätöksen subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisesta. Lapsella on kuitenkin oikeus varhaiskasvatukseen kokopäiväisesti, mikäli lapsen kehitys, tuen tarve tai perheen olosuhteet sitä vaativat tai jos varhaiskasvatus on muuten lapsen edun mukaista.

Lapsella on oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan kehitystasonsa mukaisesti. Hänellä on myös oikeus tavata sosiaalityöntekijäänsä kahden kesken.

Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan ja läheisiään, jollei se ole haitaksi lapselle. Mahdollisen yhteydenpidon rajoittamispäätöksen tekee lapsen sosiaalityöntekijä. Lapsen vanhemmat ja muut läheiset ovat tärkeitä lapselle ja lapsi saattaa ikävöidä heitä myös päiväkodissa. Tapaamiset biologisten vanhempien kanssa saattavat vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen päiväkodissa.

SIJAISVANHEMMAT TAI SUIJITUSPAIKAN TYÖNTEKIJÄT

Sijaisvanhemmat tai sijoituspaikan työntekijät päättävät arjen asioista, lapsen päivittäisestä hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta.

Sijaisvanhemmat tai sijoitusyksikön ohjaajat huolehtivat käytännössä varhaiskasvatustyhteistyöstä. Varhaiskasvatus on tärkeä kasvatuskumppani lapsen hyvän arjen rakentajana. Sijaisvanhemmilla on lapsesta asiantuntemusta, jota kannattaa hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Sijaisvanhemmat eivät kuitenkaan ole lapsen huoltajia, eivätkä voi sosiaalityöntekijän tapaan toimia lapsen laillisena edustajana pedagogisista järjestelyistä päätettäessä, esimerkiksi silloin, jos tehdään erityisen tuen päätös.

BIOLOGISET VANHEMMAT

Biologiset vanhemmat menettävät toimivaltansa sosiaalilautakunnalle, kun lapsi otetaan huostaan, mutta he eivät menetä huoltajuuttaan. Biologisella vanhemmalla on oikeus päättää muun muassa lapsen nimestä, kansallisuudesta ja uskonnosta. Biologinen vanhempi toimii lapsen edunvalvojana esimerkiksi taloudellisissa asioissa ja osallistuu lapsen asioita koskevaan päätöksentekoon ellei lapselle ole määrätty ulkopuolista edunvalvojaa.

Lapsen huoltajalla on huostaanoton aikana oikeus saada tietoa lapsensa asioista sekä pitää lapseen yhteyttä sovitulla tavalla, mikäli se ei ole lapsen edun vastaista. Päätöksen rajoittamisesta tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

10 KIRJALLISUUTTA

KASVATAJILLE

Becker-Weidman, A. & Shell, D. (toim.) 2008. Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-kustannus.

Golding, K.S. 2014. DDP-käsikirja. Hoitava kiintymys. Terapeuttinen vanhemmuus. Turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Käsikirja kasvattajille ja ammattilaisille. Tampere: PT-kustannus.

Hughes, D. 2011. Kiintymyseskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-kustannus.

Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2014. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kokkonen, M. 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY.

Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K. 2016. Huomaa hyvä! Jyväskylä: PS-kustannus

LASTEN KANSSA LUETTAVAKSI

Holmberg, T. & Moisio, J. 2002. Kun maasta sataa vettä. Jyväskylä: Pesäpuu.

Holmberg, T. & Moisio, J. 2003. Ville Vilkastuksen tunneseikkailu. Jyväskylä: Pesäpuu.

Huikko, E. 2006. Miltä sipukaisesta tuntuu? Helsinki: Psykologien Kustannus.

Juusola, M. & Koski, J. 2014. Ystävyyden pelisäännöt. Helsinki: Voimakirja.

Juusola, M. 2015. Hyvä minä! + Tunteiden aakkoset -kirjapaketti. Helsinki: Voimakirja.

Rönns, C. 2002. Helmi saa kodin. Helsinki: Otava.

Välivaara, C. & Pusa, K. 2006. Miuku Pörrönen. Jyväskylä: Pesäpuu

11 LASTENSUOJELUN SANASTOA

AMMATILLINEN PERHEKOTI on yksi sijaishuollon muodoista. Perhekodissa asuu perhekodin vanhempina ainakin kaksi aikuista, joista toisella on oltava hoito- ja kasvatustehtäviin soveltuva koulutus.

ASIAKASSUUNNITELMA on suunnitelma joka tehdään yhteistyössä lapsen, hänen perheensä ja lastensuojelun kanssa. Siihen kirjataan ne asiat, joissa lapsi tai perhe tarvitsevat apua ja ne keinot millä tavoitteet aiotaan saavuttaa. Asiakassuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa.

AVOHUOLLON TUKITOIMIEN tulee vastata perheiden tarpeita ja turvata lapsen hyvinvointia. Sosiaalityöntekijä päättää arvioinnin perusteella perheelle sopivista avohuollon tukitoimista. Asiakassuunnitelmaan kirjataan tavoitteet ja päämäärät ja nämä on otettava huomioon päätettäessä avohuollon tukitoimista. Tukitoimia on monenlaisia ja niillä pystytään tukemaan perhettä taloudellisesti, järjestämällä lapselle päivähoitoa ja kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja. Perhettä voidaan auttaa perhetyön avulla.

EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELUN tarkoitus on turvata lapsen kasvu, kehitys ja hyvinvointi sekä tukea vanhempia silloin, kun perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevää lastensuojelua on esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvola sekä päivähoito.

HALLINTO-OIKEUS tekee päätöksiä lastensuojeluasioissa ja käsittelee muun muassa näistä päätöksistä tehtyjä valituksia.

HUOSTAANOTOSSA vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy huoltajilta viranomaisille. Huostaanotossa lapsi sijoitetaan pois kotoa, mikäli se on lapsen edun mukaista ja muut lastensuojelun toimenpiteet eivät ole riittäneet. Se on aina viimeisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys.

JÄLKIHUOLTO järjestetään vähintään puoli vuotta kestäneen sijoituksen jälkeen. Sen tarkoituksena on auttaa lasta tai nuorta kotiin palaamisessa tai itsenäistymisessä. Jälkihuoltoa on mahdollista saada myös avohuollon sijoituksen jälkeen.

KIIREELLINEN SUIJOTUS Lapsi sijoitetaan kiireellisellä sijoituspäätöksellä, jos lapsi on välittömässä vaarassa. Kiireellisen sijoituksen jälkeen lapsen tilannetta ryhdytään selvittämään rauhassa. Kiireellinen sijoitus voi johtua lapsen kasvuolosuhteissa olevista ongelmista, lapsen omasta käyttäytymisestä tai huoltajien kykenemättömyydestä hoitaa lasta. Kiireellinen sijoitus voi kestää enintään 30 vuorokautta, mutta sitä voidaan jatkaa tietyin edellytyksin enintään 30 vuorokautta.

LAITOSHOTO tarkoitetaan sitä, että sijoitettu lapsi asuu vastaanottokodissa, lastenkodissa, nuorisokodissa, koulukodissa tai muussa lastensuojelulaitoksessa ja hänen hoito, kasvatus ja huolenpito järjestetään siellä.

LASTENSUOJELUHAKEMUS on kyseessä silloin, kun vanhemmat pyytävät tai lapsi itse pyytää apua lastensuojelulta.

LASTENSUOJELUILMOITUS tehdään, jos havaitaan tai saadaan tietoon asioita, joiden vuoksi on syytä selvittää lapsen lastensuojelun tarve. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, mutta lasten ja perheiden kanssa työskentelevät ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos he saavat työssään tietää lapsen mahdollisesta avun tarpeesta.

LASTENSUOJELULAITOS on laitos, jossa järjestetään sijaishuoltoa tai laitoshuoltoa. Näitä ovat esimerkiksi lastenkodit, vastaanottokodit ja koulukodit. Pienemmät lapset pyritään mahdollisuuksien mukaan sijoittamaan perhehoitoon, mutta aina se ei ole mahdollista tai ratkaisuun päädytään lapsen vaikean hoidettavuuden vuoksi. Suomessa laitokset ovat kodinomaisia ja niissä työskentelee koulutettuja työntekijöitä. Lait säätelevät laitoksen toimintaa, jota valvotaan sijoituskunnan ja aluehallintoviraston toimesta.

LASTENSUOJELULAKI määrittää lastensuojelutyötä ja sitä, miten lastensuojelua toteutetaan. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun.

LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖNTEKIÄ tekee asiakassuunnitelman, järjestää avohuollon tukitoimia sekä tarvittaessa tekee päätöksen kiireellisestä sijoituksesta, huostaanotosta sekä sijais- ja jälkihuollosta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä vastaa lapsen ja perheen asiakkuuden kokonaisuudesta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtäviä määrittää lastensuojelulaki. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän pitää valvoa lapsen etua ja varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja palvelut.

LASTENSUOJELUTARPEEN SELVITYS Lastensuojelun asian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijä tekee palvelutarpeen arvioinnin, ja arvioi samalla tarvitseeko selvittää lastensuojelun tarve. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen tarpeista. Selvitys tulee tehdä ilman aiheetonta viivytystä ja valmistua viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta

LÄHEISNEUVONPITO on työmenetelmä, jossa pyritään ratkaisukeskeisesti auttamaan lasta ja perhettä yhdessä läheisten kanssa. Se on voimauttava lapsilähtöinen työtapa, jossa vahvistetaan lapsen ja perheen osallisuutta.

PERHETYÖSSÄ tuetaan perheiden omaa selviytymistä etsimällä perheiden voimavaroja. Käytännön työ ja palvelut vaihtelevat eri paikkakunnilla.

PERHETYÖNTEKIÄ työskentelee perheissä auttaen vanhempia lasten hoidossa, kasvatuksessa ja arjesta selviytymisessä.

PYYNTÖ LASTENSUOJELUTARPEEN ARVIOIMISEKSI tarkoittaa sitä, kun lapsi tai perhe hakevat lastensuojelusta apua yhdessä työntekijän kanssa. Tämä on suositeltavin toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Mikäli perhe ei suostu pyyntöön, kasvatushenkilöstön velvollisuutena on tehdä lastensuojeluilmoitus.

RAJOITUSTOIMENPITEET ja niiden tarkat säännökset on määritelty laissa. Sijaishuollossa käytössä olevia rajoitustoimenpiteitä ovat esimerkiksi yhteydenpidon rajoittaminen sekä henkilön tavaroiden ja vaatteiden tarkastaminen. Perhehoidossa saa rajoittaa vain yhteydenpitoa, muut rajoitustoimenpiteet ovat käytössä laitoksissa.

SIAISHUOLTO Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella, esimerkiksi perhehoitona, laitoshoidon tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla. Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kasvu, kehitys ja hyvinvointi yksilöllisten tarpeiden mukaan. Sijaishuoltoon sijoitetaan vain sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan ja tahdonvastaisissa huostaanotoissa hallinto-oikeuden huostaan ottama lapsi.

SIAISPERHE tarjoaa sijoitetulle lapselle perheenomaisen kasvu- ja elinympäristön, jossa lapsella on mahdollisuus kokea vakaata perhe-elämää, luoda läheisiä ihmissuhteita ja oppia elämän perusasioita.

SIAISVANHEMMAT eli perhehoitajat ovat sijaisperheen vanhempia. He hoitavat sijoitettua lasta omassa kodissaan. Sijaisvanhemmat koulutetaan ja hyväksytään tehtäväänsä.

SUIJUTUS AVOHUOLLON TUKITOIMENA Lapsi tai koko perhe yhdessä voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti pois kotoa. Lähtökohtana on ajatus, että tilanne korjaantuu nopeasti. Avohuollon sijoitus on vapaaehtoinen ja lopetetaan heti, jos huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi sitä vaatii.

TAHDONVASTAINEN HUOSTAANOTTO joudutaan tekemään tilanteen vaatiessa, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa eivät suostu huostaanottoon. Tahdonvastaisesta huostaanotosta päättää tuomioistuin. Sosiaalityöntekijä valmistelee hallinto-oikeudelle hakemuksen lapsen huostaanotosta. Hallinto-oikeus perehtyy asiaan ja ratkaisee, mikä on lapselle parasta.

12 YHTEYSTIEDOT:

Kiireellisissä lastensuojeluasioissa yhteys päivystävään sosiaalityöntekijään hätäkeskuksen (112) kautta.

Sijais- ja jälkihuolto:

Laitoshuolto:

Sosiaalityöntekijä

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

02 778 30xx

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX@salo.fi

Vt. sosiaalityöntekijä

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

02 778 30xx

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX@salo.fi

Perhehoito

Sosiaalityöntekijä

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

02 778 30xx

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX@salo.fi

Sosiaalityöntekijä

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

02 778 30xx

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX@salo.fi